

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ERGENLERDE KARAR VERME STİLLERİ İLE ALGILANAN SOSYAL
DESTEK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Fatma DEVECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2011

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ERGENLERDE KARAR VERME STİLLERİ İLE ALGILANAN SOSYAL
DESTEK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Fatma DEVECİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/ 2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Meral ATICI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hasan BEDİR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2011

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI SOSYAL DESTEK DÜZEYİ VE KARAR VERME STİLLERİ ARASINDAKİ FARKIN İNCELENMESİ

Fatma DEVECİ

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Yard.Doç.Dr. Mehmet BİLGİN

Haziran 2011, 89 sayfa

Bu çalışmanın temel amacı, lise öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ve karar verme stilleri arasındaki farkının incelenmesidir. Bu amaçla Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) ve Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ) 402 kız, 374 erkek toplam 776 lise öğrencisine uygulanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tek faktörlü MANOVA, Kruskal Wallis-H testi ve tek faktörlü ANOVA analizleri ile değerlendirilmiştir.

Bulgular doğum sırası, algılanan sosyal destek ve karar verme stilleri arasında anlamlı fark olduğunu göstermiştir. Verilerin toplandığı öğrenciler ilk, ortanca ve son çocuk olma durumlarına göre üç gruba ayrılmıştır. Doğum sırası ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Doğum sırasına göre karar verme stilleri arasında ise ihtiyatlı-seçicilik karar verme stilinde ortanca çocuklar lehine anlamlı fark olduğu; diğer karar verme stillerinde anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Her bir algılanan sosyal destek türünden düşük, orta ve yüksek puan alan gruplar oluşturulduktan sonra öğrencilerin EKVÖ alt ölçek puanlarına uygulanan tek faktörlü MANOVA sonuçları algılanan sosyal destek türleri etkilerinin anlamlı düzeyde olduğunu göstermiştir. Bulgular, aileden algılanan sosyal desteği yüksek olan grubun karar vermede özsaygı ve panik stilleri puanlarının daha yüksek; umursamazlık ve sorumluluktan kaçma stilleri puanlarının ise daha düşük olduğunu göstermiştir. Aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan gruptan düşük olan gruba doğru ihtiyatlı-seçicilik stili puanlarının da yüksekten düşüğe sıralandığı bulunmuştur. Arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan gruptan düşük olan gruba doğru karar

vermede özsaygı puanlarının da yüksekten düşüğe sıralandığı bulunmuştur. Arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek ve orta olan grupların ihtiyatlı-seçicilik stili puanları düşük olan gruptan yüksek bulunmuştur. Öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik stili puanları orta ve düşük olan gruptan yüksek bulunmuştur. Arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi gruplarına göre panik, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma stilleri puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğum sırası, Algılanan sosyal destek ve karar verme stilleri.

ABSTRACT

THE RESEARCH ABOUT THE DIFFERENCE BETWEEN HIGH-SCHOOL STUDENTS IN THEIR SOCIAL SUPPORT LEVELS AND STYLES OF MAKING DECISIONS

Fatma DEVECİ

Master Thesis, Department of Education Sciences

Supervisor: Assist. Prof. Mehmet BİLGİN

June 2011, 89 pages

The main aim of that study is to examine the difference between high-schools in their social support levels and styles of making decisions. Percieved Social Support Scale (PSSS) and Decision Making Scale for Adolescents (DMSA) were applied to 776 (402 girl and 374 boys) high-school students. The data acquired in that study are measured by with single factor MANOVA, Kruskal Wallis-H Test and with single factor ANOVA in order to define the relationship between the varieties.

The students were divided into three groups according to their being the first, the middle, or the last child of their parents. It is seen that the order of birth does not have a meaningful effect on their percieved social support levels. However, the study also showed that there is a meaningful difference in the styles of making decisions. According to that study, middle children make decisions more prudently.

Students were divided into groups as their results from kinds of percieved social supports (as high, average and low). Then, the with a single factor MANOVA results applied to the DMSA points of the students showed that different kinds of social support have meaning effects. The data also showed that the group of students who percieved a high social support from the families have higher points in self respect and panic styles and lower points in unawareness and irresponsibility styles. Moreover, prudently-selecting points are higher in that group and these points are getting lower related to the increase of perception of social support from the family of the other group. Also it is found out that, the order made from high to low according to their points of percieved social support from friends is similar with their points of self-respect. The groups that have high and average points of social support

perception from friends had higher prudently-selecting points compared with the group that has low point of social support perception from friends. The group that had social support perception from a teacher had higher points in having self respect in making decisions and prudently-selecting styles. It is observed that there is no meaningful difference in panic, unawareness and irresponsibility points of the groups according to their social support perceptions from friends or teachers.

Keywords: Order of birth, Perceived social support, decision making styles.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimime başladığım günden bugüne kadar her aşamanın bu teze ayrı bir katkısı olduğunu teze son şeklini verirken daha net gördüm. Ders aşamasında bizi bu sürece hazırlayan ve akademik benlik algıma önemli katkılar sağlayan tüm ders hocalarıma katkıları için sonsuz teşekkürler ediyorum.

Sürecin başından beri engin bilgi ve deneyimlerini her ihtiyaç duyduğumda, etkili ve yerinde vurgularla benimle paylaşan ve öğrenme serüvenimde lisans eğitimimden bu yana önemli mimarlardan birisi olan Sayın Hocam ve Danışmanım Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN'e öncelikli olarak çok teşekkür ediyorum.

Tezimi okuyarak gerekli düzeltmeler konusunda beni yönlendiren jüri üyelerim Doç. Dr. Meral Kılıç Atıcı ve Hasan Bedir'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez aşamam boyunca motivasyonumu tazelememe yardımcı olan, bana olan güvenlerini her fırsatta paylaşan ve her türlü yardımı esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Rezzan ÇEÇEN EROĞUL ve Yard. Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER'e çok teşekkür ediyorum. Analiz aşamasında aldığım istatistik zevkini lisanstan beri yaptığı katkılarla artıran kıymetli hocam Doç. Dr. Ragıp Özyürek'e de çok teşekkür ediyorum.

Lisanstan sonra yüksek lisans eğitimimde de sınıf arkadaşım olan, deneyim kazanarak kendisine destek olmam gereken, kendisi de her durumda bana destek olan kıymetli arkadaşım Fatih Ayna'ya beni olumlu düşünce tarzına keskin mizah duygusuyla yönlendirdiği için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca tezimi sonlandırma sürecimle yakından ilgilenen ve beni bitirebileceğim konusunda yüreklendiren değerli meslektaşım Yasin Yılmaz'a da çok teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca sorumluluk duygumun oluşmasına katkıda bulunan aileme, kendime olan güvenimi hep artıran anneciğime, manevi babam ve annem diyebileceğim dayım ve yengeme, canım ablam Aslı'ya ve Ağabeyim Metin'e her durumda yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum.

Yüksek lisansa başladığımdan beri yanımda olan, bazen süreci zorlaştırarak beni geliştiren, bazen de kolaylaştırarak yanımda olan, yanımda olmasından güç aldığım sevgili eşim Mahmut TUYĞUN'a sonsuz teşekkürler ediyorum.

Teşekkür edecek o kadar çok kişi var ki... adını dile getiremediğim, yanımda olan herkese de çok teşekkür ediyorum. Son olarak da öğrenmeyi, zorlanmayı sevdiğim ve çaba harcadığım için kendime de çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
TABLolar LİSTESİ	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.1.2. Alt Amaçlar.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar.....	8
1.5. Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Karar Verme.....	10
2.1.1. Karar Verme Kavramının Dayandığı Kuramsal Temeller.....	11
2.1.1.1. Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı.....	11
2.1.1.2. Fayda Kuramı.....	13
2.1.1.3. Çatışma Kuramı.....	13
2.1.1.4. Bilişsel GÜdü Kuramı.....	14
2.1.2. Karar Verme Süreci.....	15
2.1.3. Karar Verme Stilleri.....	18
2.1.4. Ergenlerde Karar Verme.....	21
2.1.4.1. Ergenlikte Bilişsel Özellikler ve Karar Verme.....	21
2.1.4.2. Ergen Kararlarında Ailenin Etkisi.....	22
2.1.4.3. Ergen Kararlarında Akran Grubunun Etkisi.....	24

2.1.4.4. Ergenlikte Karar Verme Yeterliliği.....	25
2.1.5. Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Karar Verme.....	26
2.1.6. Karar Verme Konusunda Yapılan Araştırmalar.....	27
2.2. Sosyal Destek.....	34
2.2.1. Sosyal Destek Kavramının Dayandığı Kuramsal Temeller.....	35
2.2.2. Sosyal Destek Modelleri.....	36
2.2.3. Sosyal Destek Kaynakları.....	37
2.2.3.1. Aileden Sağlanan Sosyal Destek.....	37
2.2.3.2. Arkadaştan Sağlanan Sosyal Destek.....	39
2.2.3.3. Okul Ortamı ve Sosyal Destek.....	40
2.2.4. Sosyal Destek Konusunda Yapılan Araştırmalar.....	41

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	46
3.2. Çalışma Grubu (Evren ve Örneklem).....	46
3.3. Veri Toplama Araçları.....	47
3.3.1. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği.....	47
3.3.1.1. Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Geçerliliği.....	49
3.3.1.2. Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Güvenirliliği.....	50
3.3.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	50
3.3.2.1. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geçerliliği.....	51
3.3.2.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirliliği.....	51
3.4. Verilerin Toplanması.....	52
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	52
3.5.1. Kruskal Wallis H-Testi Tekniğine İlişkin Açıklamalar.....	53
3.5.2. Tek Faktörlü ANOVA Tekniğine İlişkin Açıklamalar.....	53
3.5.3. Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Tekniğine İlişkin Açıklamalar.....	53

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Öğrencilerin Doğum Sırasında Göre Algıladıkları Sosyal Destek Ölçeğinin Alt ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	57
4.2. Öğrencilerin Doğum Sırasında Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Alt ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	59
4.3. Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Bulgular.....	62
4.4. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Bulgular.....	65
4.5. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Bulgular.....	68

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Öğrencilerin Doğum Sırasında Göre Algıladıkları Sosyal Destek Ölçeğinin Alt ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farklılık.....	72
5.2. Öğrencilerin Doğum Sırasında Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Alt ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farklılık.....	73
5.3. Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Farklılık.....	74
5.4. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Farklılık.....	75
5.5. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Farklılık.....	76

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	77
6.2. Öneriler.....	78
6.2.1. Uygulamacılara Yönelik Öneriler.....	78

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	79
KAYNAKÇA.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	89

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	47
Tablo 2. Öğrencilerin Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	56
Tablo 3. Öğrencilerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	57
Tablo 4. Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	58
Tablo 5. Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Puanlarının ANOVA Sonuçları.....	59
Tablo 6. Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	60
Tablo 7. Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının Kruskal-Wallis H-Testi Sonuçları.....	61
Tablo 8. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre İhtiyatlı-Seçicilik Karar Verme Stili Puanlarının Tek Faktörlü Anova Sonuçları.....	62
Tablo 9. Öğrencilerin Aileden Algıladıkları Sosyal Desteğin Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	63
Tablo 10. Öğrencilerin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının ANOVA Sonuçları.....	64
Tablo 11. Öğrencilerin Arkadaştan Algıladıkları Sosyal Desteğin Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	66
Tablo 12. Öğrencilerin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının ANOVA Sonuçları.....	67

Tablo 13. Öğrencilerin Öğretmenden Algıladıkları Sosyal Desteğin Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri.....	69
--	----

Tablo 14. Öğrencilerin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının ANOVA Sonuçları	70
--	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Ergenlik dönemi, bireyin kendisini tanımaya, değerler sistemi oluşturmaya, farklı sosyal çevrelere katılmaya başladığı, çocuk olmaktan çıkıp yetişkin olma yolunda ilerlediği bir dönemdir. Bu nedenle bugüne kadar üzerinde pek çok araştırma yapılan bir dönem olmuştur. Ergenlik dönemindeki bireylerin ihtiyaçları, istekleri, sorunlarıyla ilgili araştırmaların yanı sıra bu sorunların çözümünde başvurulacak destek kaynakları, bu kaynakların işlevleri ve yeterlilik düzeyleri ile ilgili araştırmalar da yapılmıştır (Çakır ve Palabıyıkoglu, 1997; Yıldırım, 1998).

Ergenlik dönemi, algılanan sosyal destek ve karar verme stilleri arasındaki ilişki, son yıllarda pek çok araştırmacı tarafından farklı boyutlarıyla ele alınan bir çalışma konusu olmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda uyumlu karar verme stilleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasında pozitif yönde ilişkiler olduğuna dair bulgular elde edilmiştir (Güçray, 1998; Dülger, 2009).

Ergenlik döneminde yaşanan olayların paylaşılması, karşılaşılan sorunların çözüm yollarının araştırılması için ergen diğer insanların varlığına ve yardımına gereksinim duyar. Bu insanların en önemlileri ergenin ailesi, arkadaşları ve öğretmenleridir. Ergen onlardan destek alarak bu dönemde karşısına çıkan zorluklarla baş etmeye çalışır. Çevresinde ergene değer verdiğini ve onunla ilgilendiğini hissettiren, güvendiği insanların varlığı ya da onlardan yararlanabilme imkanı onun yetişkinliğe geçişine yardımcı olacaktır (Uzman, 2001).

Ergenlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile ilgili yapılan araştırmalar algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük olan ergenlerin depresyon, yalnızlık, özgüven eksikliği, stres ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu, düşük sosyal destek algılayanların psikosomatik semptomlar ve uyum sorunu yaşama düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Yıldırım, 2004).

Sosyal destek; bireyin çevresinde gördüğü ilgi, sevgi, takdir ve güvenin yanı sıra, bilgi edinme ve maddi yardım gibi sosyal, psikolojik ve ekonomik nitelikli destek olarak tanımlanabilir. Yapılan çalışmalar, bireyin yaşadığı birçok sorunun temelinde sosyal destekten yoksun oluşun bulunduğu ve bireyin zorlu yaşam olaylarıyla başa

çıkabilmesinde sosyal desteğin güçlü bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır (Budak, 1999).

Ergenler kendilerini yalnız ve anlaşılmaz hissettikleri, kendi içlerinde meydana gelen ani değişimlere ayak uydurmaya çalıştıkları için ailelerinden, yakın çevrelerinden, öğretmenlerinden daha fazla anlayış, sabır ve destek beklemektedirler. Bu dönemde ergenin iletişim kurma yeteneği de hızla artmaktadır. İletişime girilen kişiler artmakta ve ortamlar genişlemektedir. Bu dönemde, bireyin duygusal durumunu belirleyen en önemli etken onun başkaları tarafından sevilme ihtiyacı ve başkalarına sevgi gösterme kapasitesidir. Küçüklükten itibaren sevilme ve korunma ihtiyaçları sağlandığında, kendine güvenen, yaşama sevincine sahip ve girişimci bireyler olmaktadır. Bir yandan bağımsız olma çabası içine giren ergen, bir yandan da yakın çevresinin desteğinden mahrum kalmak istemez. Hayatın, onun için daha fazla mücadele etmek ve önemli kararlar almak anlamına gelen bu döneminde, ailesi, arkadaşları, akrabaları, komşuları, öğretmenleri, ideolojik ve etnik gruplar sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Sosyal desteğin en temel kaynağı ise ailedir. Annesi ile ilk yıllarda duygusal yakınlık kuran çocuklar, ileriki yaşlarında da insanlarla ilişki kurmayı ödüllendirici bir olay olarak algırlar. Annesi ve babasının onu sevip değer vermesi, çocukta değerli olma duygusu yaratır (Karadağ, 2007).

Küçük çocuklar için anne-babalarıyla kurdukları ilişkiler, akranlarıyla kurdukları ilişkilere göre daha önemli bir destek ve ilgi kaynağıdır. Orta çocukluk döneminden itibaren arkadaşlarla kurulan ilişkiler daha kalıcı, mahrem ve kişisel bakımdan önemli bir yer tutmaya başlar (Karadağ, 2007).

Ergenlik dönemi, bireyin kendisiyle ilgilenildiğine, değer verildiğine ve o toplumun bir üyesi olarak kabul edildiğine inanmasını sağlayan bir süreçtir. Bu nedenle ilgiyi belirtmek, dinlemek, yakınlık gösterip iletişim kurabilmek, çözüm yollarını paylaşmak, maddi yardım sunmak ergen için sorun kaynaklarını azaltacaktır. Özellikle en yakın çevrelerindeki kişilerden şefkat, onay ve yardım gören ergenler hem iş, hem ev hayatıyla ilgili sorumlulukların yol açabileceği sorunlarla daha iyi başa çıkabilmektedir (Torun, 1995).

Ergenlik döneminde önemi artan diğer bir konu da karar verme beceri ve stilleridir. Bireyler ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken çok kere karar verme durumu ile karşı karşıya kalırlar. Sağlıklı kişilikler geliştirerek mutlu bir yaşam sürdürebilmek için karşı karşıya kaldıkları çeşitli alternatifler arasından kendilerine en uygun kararları vermek durumundadırlar. Gelişen toplumsal yaşamda bireylerin ihtiyaçlarını

karşılayabileceği alternatiflerin arttığı ise bilinen bir olgudur. Buna bağlı olarak bireylerin, var olan alternatifler arasından bir seçim yapmaları, dolayısıyla karar vermeleri giderek güçleşmektedir. Karar verme, insan yaşamının tüm etkinliklerinde yer alan en önemli yaşam becerilerinden biridir. Duruma uygun, yerinde verilen kararlar, bireyin yaşamında olumlu değişimlere neden olurken, hatalı verilmiş kararlar ise yaşamı olumsuz etkileyebilir. Güçray'a göre karar verme, bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesidir (Güçray, 1998).

Karar verme çok basit bir süreç gibi gözükse de bazen çok büyük ve karmaşık problemler haline dönüşebilir. Karar vermede ölçüt ve seçenekler çoğaldıkça iyi karar verme de oldukça güçleşir. Karar vermede ilerlemenin mantıklı yolu, her seçeneği eldeki tüm ölçütlere göre değerlendirip uygunluk durumlarına göre sıralamaktır (Çolakkadıoğlu, 2003).

Karar verme davranışında bilişsel süreçlerin önemi vurgulanmakla birlikte karar verme davranışından önce birtakım bilgilerin toplanması işlemlerinin olması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu işlemler verilecek bir kararın varlığının hissedilmesi, ihtiyaç duyulan bilginin toplanması, bilginin değerlendirilmesi, karar vermek, kararı uygulamaya koymak ve geribildirim almaktır (Mann vd., Akt. Çolakkadıoğlu, 2003).

Schvaneveldt ve Adams'e göre (1983) ergenlik döneminde ergenlerin karar verme stilleri yaşa, zaman baskısına ve olaylara bağlıdır. Ergenler karar vermede anne babalarından, okul ve akranlarından etkilenirler. Buna ek olarak, sosyal sınıf ve cinsiyet faktörünün etkili olduğu ve ergenlerin güçlü kararlar vermek istediklerini ama sorumluluk almaktan kaçındıklarını, karar verme deneyimi kazandıkça daha uygun kararlar verebildiklerini gözlemlemişlerdir (Schvaneveldt ve Adams, 1983, Akt. Eldeleklioğlu, 1999).

Uygun ve sağlıklı kararlar verebilme, sağlıklı bir ergenin en önemli özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ergenlerin karşılaştığı bazı kararlar onlar için önemli olmayabilir ve bu kararlar kötü sonuçlanmayabilir. Bazı kararlar ise hayatı şekillendiren sonuçlar içerebilmektedir. Bu kararlar, kariyer seçimi, eğitim ve evliliğidir. Ergenlik döneminde verilen kararlar ergenin yaşamını şekillendirmekte, genişletmekte veya sınırlandırabilmektedir. Karar verme süreciyle ilgilenen yazarlar, çocuk ve gençlere yönelik çalışmalar sonucunda uygun karar vermenin geliştiğini ve etkili karar vermenin öğrenilebileceğini belirtmektedirler (Schvaneveldt ve Adams, 1983, Akt. Eldeleklioğlu, 1999).

Karar verme özelliği eğitimle kazanılır. Anne-baba da bu eğitim sürecinde hayatın erken yaşlarından itibaren başrolü oynar. Aile karar vermede önemli bir laboratuvar olarak değerlendirilmektedir. Ergenler, ailenin diğer üyelerini karar verirken gözleyerek, verilen kararların etkilerini görerek, kendileri ile ilgili kararları alırken cesaretlendirilerek öğrenmektedirler. Karar verme eğitimi aile ile başlayıp okulla devam etmektedir. Okul hayatı boyunca bireylerin en fazla etkileşimde bulundukları öğretmenleri, uygun, gerçekçi ve yararlı kararların alınmasında belki de en büyük destekçi olmaktadır. Özellikle ilköğretim döneminin son yılları karar almanın daha çok gerekli olduğu; öğretmenlerin gözlemlerine ve yönlendirmelerine ihtiyaç duyulan yıllardır. Karar verme davranışını etkileyen bir diğer etken arkadaş grubu baskısıdır. Arkadaş grubu, gencin kimlik geliştirmesinde, ilgilerini ve değerlerini geliştirme çabalarında sosyal destek sağlamaktadır. Akran grubu karar verme yeteneğinde önemli bir unsurdur. Bireysel alışkanlıkları güçlü biçimde etkilemektedir. Ancak, uzun vadeli ve önemli kararları ailenin koşulları ve değerleri belirlemektedir (Schvaneveldt ve Adams, 1983, Akt. Eldeleklioğlu, 1999).

Karar verme sürecinin etkinliği karar veren kişiye bağlıdır. Çünkü karar verme sürecinde bireylerin izlediği yöntem ve kişilik özelliği önemlidir (Shiloh, Koren ve Zakay, 2001). Örneğin; kendi değerini bilen, yetenekleri konusunda doğru bir bilgiye sahip olan, güçlü yönlerine güvenen bireyler karar alma sürecinde daha gerçekçi davranacaktır. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi bireylerin karar verme sürecindeki kendine olan öz saygısı ve güveni bu sürecin baskın değişkenidir (Mann vd. 1998). Karar verme stili, karar verme sürecinin önemli bir belirleyicisidir.

Karar verme stili; bir karar alma durumunda bir kişinin yaklaşım, tepki ve eylemlerde bulunduğu duruma denir (Phillips, Paziienza ve Ferrin, 1984). Dolayısıyla bireylerin karar verme sürecindeki tutumu ve olaylara karşı tavrı önem arz etmektedir. Bireyin bir karar verme sorununa yaklaşımını ve karar verirken izlenen yöntemleri içeren karar verme stilleri kararın niteliğini etkileyecektir (Kuzgun, 2000). Bireyler karar verme sürecinde farklı stiller kullanmaktadırlar.

Algılanan sosyal destek ve karar verme stilleri ile ilgili yapılmış araştırmalarda ergenlerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin ve karar verme stillerinin kardeş sayısı, aile büyüklüğü, yaş, aile yapısı, kimlik statüsü, benlik saygısı, problem çözme becerileri, ebeveyn tutumları, anne-baba mesleği gibi pek çok değişkene göre nasıl değiştiği incelenmiştir (Şencan, 2009; Elbir, 2000; Kahrman, 2002; Dülger, 2009; Malecki ve Elliott, 1999; Kenny, 1990; Bayram, 1999; Brown ve Mann, 1991; Gazda,

1989; Mann, Harmoni ve Power, 1989; Uzman, 2001; Ünüvar, 2003; Young ve Ferguson, 1979; Bednar ve Fisher, 2003).

Özetle yapılmış pek çok araştırmadan yola çıkarak karar verme stilleri ile algılanan sosyal desteğin tür ve düzeylerinin ergenlik döneminde belirlenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın problemi, doğum sırasına göre ergenlik döneminde algılanan sosyal destek düzeyi ve karar verme stilleri arasında anlamlı düzeyde bir fark var mıdır? şeklinde ifade edilebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, lise öğrencilerinin doğum sırasına göre karar verme stilleri ve algıladıkları sosyal destek düzeyi değişkenleri arasında anlamlı düzeyde bir fark olup olmadığının incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır.

1.2.1. Alt Amaçlar

1. Öğrencilerin doğum sırasına göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Öğrencilerin doğum sırasına göre Ergenlerde Karar Verme Stilleri Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Aileden Algılanan Sosyal Destek alt ölçeğinden düşük, orta ve yüksek puan alan öğrencilerin Karar Verme Stilleri Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek alt ölçeğinden düşük, orta ve yüksek puan alan öğrencilerin Karar Verme Stilleri Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek alt ölçeğinden düşük, orta ve yüksek puan alan öğrencilerin Karar Verme Stilleri Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi, karar verme yaşantısı bakımından önemli ve dönüm noktası olabilecek türde kararların verildiği bir dönemdir. Bu dönemde birey kimlik gelişimine ilişkin gelişim görevini yerine getirirken her açıdan kimliğini karar verme becerisi sayesinde oluşturmaktadır. Bu önemli kararların verilmesi ergenin gelecek yaşamı için önemlidir. Bu nedenle ergenlerin karar verme stillerinin bilinerek olumlu karar verme stillerinin öğretilmesi önemli bir konudur (Scott, 2003).

Ergenlik döneminde alınan kararlar yaşamı şekillendirmektedir. Etkili karar verme becerisi özellikle ergenlerde ele alındığında, bu becerinin geliştirilmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenlerin bu dönemde yüzleştikleri zor problemleri ve meydan okumaları anlayabilmek için nasıl karar verdiklerini kavramak önemlidir. Ergenlik döneminde verilen kararlar; bireyin sağlığı, mesleği, psikolojik uyumu ve sosyal kabulü üzerinde yaşamı boyunca etkili olabilecek bir güce sahiptir (Mann, Harmoni ve Power, 1989).

Bununla birlikte psikolojik danışma ve rehberlik alanında da karar verme stillerinin bilinmesi ve etkin karar verme becerilerinin geliştirilmesi önemlidir. Güçray'a (1995) göre de psikolojik danışmada ulaşılmak istenen sonuç bireyin karar verme stilini ortaya koymasıdır. Bireyin problemlerini çözmesi için karar verme stillerinin bilinmesi önemlidir. Ayrıca Güçray (1998), eğitimin temel amaçlarının öğrencilere bilimsel düşünme, problem çözme ve karar verme becerileri ile uygun tutumlar kazandırma olduğunu belirtmiştir.

Elsenberg ve Delanay da (1993), psikolojik danışmayı, bireylerin amaçlarına ulaşmalarında yardımcı olan kişilerarası ilişki süreci olarak tanımlamakta ve psikolojik danışmanların bu süreçteki fonksiyonunun bireylerin önemli kişisel kararlar almaları, kişisel ve kişilerarası problemlere etkin çözüm getirmelerine yardımcı olmak olduğunu belirtmektedirler.

Sosyal destek kaynaklarının en önemlileri aile, arkadaş ve öğretmenlerdir. Bu kaynakların bireye vermiş olduğu destek ya da bireyin kendini yeterli sosyal destek çemberi içerisinde görmesi daha mutlu ve verimli bir hayat yaşamasını kolaylaştırmaktadır. Ancak sosyal destek kaynaklarından yeterince yararlanamaması bireyi bir takım olumsuzluklara sürükleyebilmekte ve öncelikle kendini yalnız hissetmesine yol açabilmektedir (Yıldırım,1998).

Ergenlik dönemi, bireyin kendisini tanımaya, değerler sistemi oluşturmaya, farklı sosyal çevrelere katılmaya başladığı, çocuk olmaktan çıkıp yetişkin olma yolunda ilerlediği dönem olması nedeniyle bugüne kadar üzerinde çok durulmuştur. Hala önemini sürdürmekle beraber günümüzde ergenlik dönemindeki bireylerin ihtiyaçları, istekleri, sorunları üzerinde de durulmaktadır. Bu sorunların çözümünde başvuru destek kaynakları, bu kaynakların işlevleri ve yeterlilik düzeyleri ile ilgili araştırmalar yapılmıştır (Çakır ve Palabıyıkoglu, 1997; Yıldırım, 1998). Bu dönemde yaşanan olayların paylaşılması, karşılaşılan sorunların çözüm yollarının araştırılması için ergen diğer insanların varlığına ve yardımına gereksinim duyar. Bu insanların en önemlileri ergenin ailesi ve arkadaşlarıdır. Ergen onlardan destek alarak bu dönemde karşısına çıkan zorlanmalarla baş etmeye çalışır. Çevresinde ergene değer verdiğini ve onunla ilgilendiğini hissettiren, güvendiği insanların varlığı ya da onlardan yararlanabilme imkanı onun yetişkinliğe geçişine yardımcı olmaktadır (Uzman, 2001).

Ergenlik döneminde bireylerin başarması gereken gelişim ödevleri, idealleri vardır. Ergenlerin, fırtınalı ve benlik karmaşalarının sıkça yaşandığı bu dönemi sosyal destek kaynaklarını kullanarak daha uyumlu ve sağlıklı geçirebilecekleri ve bireylerin yaşam dönemleri içinde en fazla ergenlik döneminde sosyal desteğe ihtiyaç duydukları ifade edilebilir (Akın ve Ceyhan, 2005).

Sosyal desteğin yokluğu ergenlerde fiziksel ve duygusal sorunlar açısından bir risk etkenidir. Düşük sosyal destek; madde kullanımı ile kaygı ve depresyon belirtilerinin önemli bir yordayıcısıdır (Mason, 2004). Özellikle arkadaşlardan alınan sosyal desteğin eksikliği, ergenin bir gruba ait olma duygusunu olumsuz yönde etkilemesi, yalıtım ve yabancılaşma ile bağlantılı olması nedeniyle okulu bırakma riskini doğurmaktadır (Lagana, 2004, Akt.Gökler, 2007).

Ergenlik dönemi etkili kararlar verilmesi nedeniyle zorlu ve hassas bir dönemdir. Bu dönemi zorlu yapan aynı zamanda algılanan sosyal destek tür ve düzeylerine de bağlıdır. Bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeylerini ve karar verme stillerini bilmek onlara yardım sağlamak açısından önemli görülmektedir. Karar verme stilleri ile algıladıkları sosyal destek türleri arasındaki ilişkinin bilinmesinin de bu döneme ilişkin var olan bilgilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenlerle bu araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Elde edilen bulgular ışığında ergenlerin destek alma ihtiyacı duyduğu alanlara yönelik karar verme stilleri konusunda psikolojik danışma ve rehberlik servisinde bilgilendirme amaçlı çalışmalar yapılabilecektir. Bu çalışmalar velilere, öğrencilere ve öğretmenlere yönelik olarak planlanan seminerler, karar verme

becerilerini geliştirmeye yönelik paket programlar ve grup beceri eğitimleri olarak planlanabilir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılan Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ) ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin (ASDÖ) örnekleme yer alan öğrenciler tarafından içten bir şekilde yanıtlandığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- 1) Araştırma sonuçları, Adana ili Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarından çalışma grubuna dahil edilen liselere 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılında devam eden 9. ve 10. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
- 2) Araştırmada karar vermede özsaygı ve karar verme stillerine ilişkin ölçüm EKVÖ'nün ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 3) Araştırmada algılanan sosyal destek türü ve düzeyine ilişkin ölçüm ASDÖ'nün ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Destek: Bireylerin yaşamlarında yer alan zor zamanlarında geliştirdikleri, kendilerine değer verilmesi, özen gösterilmesi, ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri insanların bulunması, sahip oldukları ilişkilerden doyum sağlanması yönünde bir destek olarak tanımlanmaktadır (Zaimoğlu ve Büyükberber, 1992).

Algılanan Sosyal Destek: Algılanan sosyal destek, sosyal ilişkinin algılanış biçimi, sosyal ağın kişi üzerinde bıraktığı etkiyle yakından bağlantılıdır. Sosyal ağ kişi ve çevresindeki diğer insanlar arasındaki bağları ve bu insanların birbirleriyle olan ilişkilerini anlatmak için kullanılan bir terimdir. Sosyal ağın yeterince destekleyici olup olmadığı konusunda kişinin genel izlenimi algılanan sosyal destek olarak tanımlanır (Sorias, 1998).

Karar Verme: Bu çalışmada karar verme Ergenlerde Karar Verme leği ile yapılacak ölçümle tanımlanmıştır. Mann, Harmoni ve Beswick'e (1988) göre karar verme kişinin birçok seçenek arasından birine yönelmesini sağlayan bilişsel bir süreçtir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Karar Verme

Karar verme, bireyin bir amaca ulaşmak için yapılabilecek mevcut eylem koşullarından en uygun olanını seçmesidir. Karar verme farklı durumlar arasından seçim yapmayı sağlayan bilişsel ve davranışsal çabaların tümünü içermektedir. Günlük yaşam içerisinde birey defalarca karar verme davranışı ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu karar verme durumları bazen yapı olarak çok karmaşık olabilmektedir. Karar verme, bir ihtiyaca yönelik birden fazla seçim yapabilme söz konusu olduğunda yaşanan sıkıntıyı azaltan bir yönelme olarak tanımlanabilir. Önemli bir konuda karar verme durumu söz konusu olduğunda, sonuçları önceden tasarlama ve amaca ulaştırabilecek gücü en fazla olana yönelme daha fazla önem kazanmaktadır (Kuzgun,1992).

Karar verme kavramı ile ilgili çalışmalar 1950’li yıllara kadar psikoloji alanının konusu olmamıştır. Bu kavramla ilgili çalışmalar daha çok istatistik, ekonomi ve matematiğin konusu olmuştur. 1950’li yıllardan sonra psikolojide davranışçı yaklaşımın dışında yeni yaklaşımların gelişimi ile karar verme konusu psikoloji alanının da konusu haline gelmiştir. Psikoloji alanına konu olmadan önce karar verme kavramı diğer alanlarda karar vermenin nasıl olması gerektiğini ele alan, kurallara dayalı bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Matematik, istatistik ve ekonomi alanlarında karar verme ile ilgili kuralcı teoriler geliştirilmiştir. Muller’e göre kuralcı karar verme teorilerinde sınırsız rasyonellik söz konusudur. Karar verme kavramının psikoloji alanına girmesiyle birlikte betimsel karar verme modelleri geliştirilmeye başlanmıştır. Betimsel karar verme modellerine göre de insan rasyoneldir. Ancak bu rasyonellik sınırlıdır. İnsanların seçenekler hakkında tam ve kesin bilgisi yoktur. Seçeneklerle ilgili bilginin alınmasında karar vericinin algıları etkilidir. Algı ise oldukça seçicidir. Bu nedenlerle psikoloji alanına konu olmasıyla birlikte karar vermenin ne şekilde meydana geldiği, karar verme sürecinin nasıl işlediği ve açıklanabileceğini ele almaya başlayan betimsel karar verme modelleri geliştirilmeye başlanmıştır (Kaçar, 2008).

Kuzgun’a (2000) göre karar verme davranışının ortaya çıkabilmesi için üç koşulun bulunması gerekmektedir:

1. Karar verme ihtiyacını ortaya çıkaran bir güçlülüğün varlığı ve bu güçlülüğün birey tarafından hissedilmesi,
2. Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması,
3. Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olması.

Birey ne kadar iyi, doğru ve ayrıntılı bilgiye sahip olursa, farklı eylemleri uygulamaya koyduğunda, alacağı risk hakkında o derece açık bir düşünceye sahip olur. Seçeneklerin birey açısından istenirlik derecesi, kararın yönünü belirleyen en önemli faktördür. Steer ve Porter (1975), bir seçeneğin birey tarafından istenebilirlik derecesinin tercihte önemli rolü olduğu görüşündedirler. Vrom (1969) ise seçme işlemini, seçenekler arasında istenilir yönleri en fazla ve istenmeyen yönleri en az ve erişme olasılığı en yüksek olana yönelme olarak tanımlamaktadır. Yani insanlar, seçenekler arasında, en yüksek olumlu ve en düşük olumsuz değere sahip ve gerçekleşme olasılığı en güçlü olan seçeneğe yönelirler (Akt. Kuzgun, 2000).

2.1.1. Karar Verme Kavramının Dayandığı Kuramsal Temeller

Karar verme davranışının dayandığı kuramsal çerçeve temelde Sosyal Öğrenme Kuramı, Fayda Kuramı, Bilişsel GÜdü Kuramı ve Çatışma Kuramı'na dayanmaktadır (Çolakkadıoğlu, 2003; Mann ve diğlerleri, 1998, Mitchel ve Krumboltz, 1984).

2.1.1.1. Krumboltz'un Sosyal Öğrenme Kuramı

Krumboltz ve diğlerleri (1980), karar vermeyle ilgili olarak meslek ve iş alanının seçimindeki karar verme süreçlerini sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde açıkladıkları bir model geliştirmişlerdir. Modelde kariyer kararının dört faktörün birbirleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıktığı ortaya konmuştur (Kuzgun, 2000).

Bunlar;

- Genetik Faktörler ve Özel Yetenekler,
- Çevresel Koşullar ve Olaylar,
- Öğrenme Yaşantıları ve
- Performans Becerileridir.

Genetik Faktörler ve Özel Yetenekler: Bireylerin eğitimsel ve mesleki tercihlerini, becerilerini ve karar vermelerini sınırlandırabilir. Örneğin müzik yeteneği meslek olasılıkları, genetik potansiyel ve çevresel koşulların etkileşimiyle daha uygun hale gelmektedir (DeLorenzo, 2000).

Çevresel Koşullar ve Olaylar: Bazen bireylerin etkisi olmaksızın gelişebilir, bazen de bireyler çevrelerini etkileyebilir. Bireyler teknolojik gelişmelerin etkisiyle oluşan geniş kapsamlı çevresel koşullar üzerinde çok az etkiye sahipken, gelecekte işverenin işe alma davranışı gibi daha dar alandaki çevresel koşullar üzerinde daha çok etkiye sahiptir.

Öğrenme Yaşantıları: Bireyin geçmişteki ve şu anki öğrenme yaşantıları eğitimini, meslek seçimini ve gelişimini etkileyen bir süreçtir. Öğrenme yaşantıları, bireylerin mesleki davranışlarının geçmişteki yaşantılarının sonucunu göstererek ve gelecekteki davranışlarının olasılığını etkileyerek, ardışık pekiştirme yaşantılarıyla şekillenmektedir.

Performans Becerileri: Performans standartları ve değerler, beceriler, çalışma alışkanlıkları, bilişsel süreçler, zihinsel yetenekler ve duygusal tepkiler bireyin yeni problem durum ve görevlerine karşı dikkatli davranmasını sağlayacaktır. Başarılı öğrenme yaşantıları sonucunda, bireyin göreve karşı performans becerilerinde artış görülecektir.

Krumboltz ve arkadaşlarının karar verme davranışı için geliştirdikleri modelde, karar vermenin çeşitli basamakları içeren bir süreç olduğu ortaya konmuştur. Karar verme süreci;

- Problemi tanımlamak,
- Bir eylem planı belirlemek,
- Değerleri açıklamak,
- Seçenekleri tanımak,
- Uygun sonuçları keşfetmek,
- Seçenekleri elemek,
- Eyleme başlamak basamaklarından oluşmaktadır (Akt.Kuzgun,2000).

2.1.1.2. Fayda Kuramı

Fayda Kuramı, karar verme konusundaki kuramsal görüşler içinde önemli bir yere sahiptir. Bu kuram, bireyin karar verme durumunda olası seçeneklerden kendisine en fazla yarar getiren seçeneğe yöneldiğini belirtmektedir.

Baron (1994) ve Plous (1993), fayda kuramının kural koyucu bir özelliği olduğunu belirtmektedir. Fayda kuramı, bireyin ideal koşullarda olası seçenekler arasından hangisini seçmesinin gerektiğini ortaya koymaktadır. Bireyin sahip olduğu bilgiyi anlayabildiği, seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını hesaplayabildiği ve kendisine en fazla faydayı sağlayacağını düşündüğü seçeneği davranışa dönüştüreceği varsayılmaktadır (Akt. Nelson-Jones; Çev. Akkoyun, 1982).

2.1.1.3. Çatışma Kuramı

Janis ve Mann (1977), bireyin karar verirken kullandığı stilleri ve bu stillere bağlı olarak bireyde oluşan özsaygı ve stres düzeyini çatışma kuramı ile açıklamıştır. Her bir karar verme stili, zaman baskısı ve çelişiklere çözüm bulmak amacıyla belli bir psikolojik stres düzeyi ile iç içe geçmiş durumdadır. Karar verme stilleri, çatışmasız bağlılık, çatışmasız değişim, savunucu kaçınma, aşırı uyarılmışlık ve ihtiyatlı- seçicilik olarak beş başlık altında toplanmaktadır (DeLorenzo, 2000).

Çatışmasız Bağlılık

Birey mevcut durumun kendisinde tehdit içeren bir unsur olmadığını algılıyorsa verilen karara bağlı kalır. Bu durumda birey stresi en az düzeyde yaşayabilir.

Çatışmasız Değişim

Birey mevcut durumda değişmemede risk algılıyor; değişimde risk algılamıyorsa, değişimde risk görmez ve tüm alternatifleri dikkate almadan en önemli veya en çok önerilen kararı seçer.

Savunucu Kaçınma;

Bireyin zor ve kişisel bir kararla karşılaştığında seçim yapmayı ertelleyerek, sorumluluğu başkasına yükleyerek veya olma olasılığı en düşük olan seçeneği desteklemek için bahaneler oluşturarak çatışma durumundan kaçmasıdır. Birey zaman baskısı altında karar vermek zorunda olduğu için yüksek kaygı yaşamaktadır.

Aşırı Uyarılmışlık Karar Stili

Zamanı yetersiz olan bireyin dikkatli araştırma yapmadan, olumsuzluğu en az olan alternatifini seçmesidir. Kısa sürede rahatlamak için ani çözüm seçeneklerini değerlendirebilir. Zaman baskısı olduğu için, çok büyük bir duygusal gerilim yaşar. Karmaşadan kurtulmayı isteyen birey, acele ve mantıksız kararlar verme eğilimindedir.

İhtiyatlı Karar Verme Stili

Birey dikkatlice ilgili bilgileri araştırır, tarafsız tavırla bilgileri özümser ve karar vermeden önce, alternatifleri dikkatlice değerlendirir. İhtiyatlı karar verme stilinde bireyin karar verebilmek ve seçenekleri incelemek için yeterince zamanı vardır.

Yukarıda açıklanan karar verme stilleri uyumlu ve uyumsuz olmak üzere iki kategoride toplanabilir. Uyumlu karar verme stilinde, yeterli ve sağlıklı bir araştırma sonucunda karar verilmektedir. İhtiyatlı- seçicilik, uyumlu karar verme stillerinden biridir ve öz- saygı düzeyiyle olumlu yönde ilişkilidir. Uyumsuz karar verme stillerinde daha önce belirtildiği gibi, seçenekler ile ilgili yeterince araştırma yapılmadan zaman baskısı altında karar verilmektedir. Çatışmasız değişim, aşırı uyarılmışlık, savunucu kaçınma, uyumsuz karar verme stilleridir ve kaygı düzeyi ile olumlu yönde ilişkilidir.

2.1.1.4. Bilişsel GÜDÜ Kuramı

Davranış, birtakım güdüler çerçevesinde oluşmaktadır. Güdüler bireyin kendini, dünyasını ve o dünya içindeki söz konusu hedefleri algılamasına bağlıdır. Birey belirlediği hedefe, çevresine uyum için çabalamaktadır. Bireyin belli bir andaki davranışı, güdülenme, algılama, öğrenme ya da düşünme süreçlerinin hepsini aynı anda içermektedir. Bu süreçler hep birlikte, biliş olarak adlandırılan dünyayı tanıma, yorumlama, anlama ve ona uyum sağlayacak tepkileri geliştirme sürecini oluşturmaktadır (Atkinson, 1999).

Güdülenmeye ilişkin bilişsel görüşler davranışı, insanın bilinçli olarak seçtiği amaçlara yönelmesi şeklinde ele almaktadır. Birey bazı planlar yapar, bu planlarda beklentiler, olasılıklar ve riskler bellidir. Birey bunlara ulaşmak için hangi eylemlerde bulunması gerektiğini de bilir. Bu amaçların ve onlara ulaşmadaki araçların belirlenmesinde bireyin bilişleri belirleyici bir rol oynamaktadır (Atkinson, 1999).

Amaçlı davranış, bireyin ne istediğini, istediğini elde etmede karşılaşacağı güçlük ve risklerin neler olduğunu bildiği bir davranış türü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın içinde, bireyin kendisinin geleceğine ilişkin görüşleri, planları, kararları yer almaktadır (Atkinson, 1999).

Engellenme, yeni bir dengeye ulaşmak için bir güdülenme yaratır. Eğer amaçla birey arasında bir engel varsa, birey çevresine daha iyi uyum yapmasını sağlayacak yeni bir bilişsel örgütlenmeye giderek gerilimi ortadan kaldırmaya çalışır. Birey, gereksinimlerini gidermek için birçok farklı hedef arasında bir takım seçimler yapacaktır. Seçimlerin sıklığı, karşılaşılan sorunu çözmekte ne ölçüde işe yaradığı ile orantılıdır. Farklı seçimler denendikçe, bu deneyime bağlı olarak birey önceki hedeflerinde değişiklikler de yapabilir (Atkinson, 1999).

Görüldüğü gibi güdülenme, bilişsel öğelere dayanarak belli bir durumda ulaşılabilir nitelikteki seçenekler arasında yapılan bir takım “seçimlerle” belirlenmektedir (Atkinson, 1999).

2.1.2. Karar Verme Süreci

Karar verme süreciyle ilgili olarak bu yapıyı açıklayan farklı görüşler ileri sürülmüştür. Zeleny (1982), Gati ve Tikotzki’ye (1989), göre bireylerin karar vermesiyle ilgili kuramsal görüşlerin oluşturulmasında sonuç üzerinde odaklaşma yaklaşımı ve süreç üzerinde odaklaşma yaklaşımı şeklinde iki grup yer almaktadır. Sonuç üzerinde yoğunlaşan yaklaşıma göre, karar verme sürecinin sonucu olarak verilen kararın sonuçları karar verme sürecinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu yaklaşımın temelini, verilecek olan kararın sonuçları ve bu sonuçların doğru bir şekilde tahmin edilmesi oluşturmaktadır. Karar vermede süreç üzerinde yoğunlaşan yaklaşıma göre ise karar verme sürecinin anlaşılması ortaya çıkacak sonuçları yordayabilecektir. Temel olarak karar verme sürecini betimleyen bu yaklaşımda, kararın nasıl verildiği hakkında detaylı bilgi edinmenin, kararların en uygun şekilde nasıl verilmesi gerektiğini ortaya koyabileceği görüşü vardır. Çünkü bireylerin çoğunun, karar verirken bilişsel kapasitelerini sonuna kadar kullanmadıkları, kısa ve kestirme yolları tercih ettikleri görülmektedir (Candangil, 2005).

Gelatt (1989), karar verme sürecinde olumlu belirsizlik kavramından bahsetmiştir. Karar verme; bilgi, işlem ve seçim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bireylerin karar verebilmesi için sürekli bilgilerini geliştirmesi ve yeniden gözden geçirmesi

gerekmektedir. Birey mantıklı bir karar stratejisi kullanarak karar verse bile toplumdaki değişim nedeniyle verdiği karar gelecekte geçerliğini yitirebilmektedir. Bu nedenle bireyin karşılaştığı belirsizlik durumuna uyum sağlayarak karar vermesi gerekmektedir. Olumlu belirsizlik kavramı doğrultusunda birey belirsizliği olumsuz bir süreç olarak nitelendirmemelidir. Olumlu belirsizliği, birey var olan bir gerçek ve bir süreç olarak kabul etmelidir (Avşaroğlu, 2007).

Psikolojik danışma ve rehberlik servislerindeki uzmanlar, bireye mantıklı karar verme becerisi kazandırmanın yanı sıra belirsizlik durumlarına uyum sağlama düzeyini geliştirici yardımlarda bulunmalıdır. Bireyin birçok seçenek arasından birini seçmesi için bir dizi bilişsel süreci gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu süreçte seçenekler hakkında ayrıntılı bilgi edinmeli, edindiği bilgileri sınıflamalı, önem sırasına koymalı ve her birinin istekleri karşılama olasılığını araştırmalıdır. Bergland'a göre karar verme sürecinde bazı aşamalar bulunmaktadır (Akt. Eldeleklioğlu, 1999). Bunlar;

- Problemin hissedilmesi; yeni bir davranış tarzının aranması ve benimsenmesi,
- Problemin tanımı; sıkıntının hissedilerek çözülmesi gereken bir problem olarak ifade edilmesi ve adlandırılması,
- Seçeneklerin oluşturulması; gerçekleşme olasılığı en büyük olan seçeneğe yönelme,
- Seçenekler hakkında bilgi toplanması; her seçeneğin pozitif ve negatif yönlerinin ortaya konması,
- Toplanan bilgilerin istekleri karşılama açısından değerlendirilmesi,
- Uygun seçeneğin belirlenerek planın uygulamaya konması,
- Sonucun değerlendirilmesi.

Karar kuramıyla ilgili araştırmaların, karar verme süreci üzerinde yoğunlaşması gerektiğini belirten Zeleny (1982), karar verme sürecinin evrelerini üçe ayırmaktadır. Karar öncesi dönem, karar dönemi ve karar sonrası dönem. Bu evrelerin birbirinden bağımsız evreler olduğunu belirtmekte ve her karar verme evresinin, kendi içinde bir dizi ön ve son karar evresinde verilen alt kararlardan oluştuğunu belirtmekte ve bu dönemleri şöyle açıklamaktadır (Akt. Ersever, 1996).

- 1. Karar Öncesi Dönem:** Öncelikle bir çatışma durumunun varlığı söz konusudur. Bu çatışma bireyde, karar vermesini güdülendiren bir gerginliğin

ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Karar verici durumundaki birey, bu çatışmayı yaşayarak, ideal olduğunu düşündüğü seçenekler aramaya başlamaktadır. Bu süreçte karar verici, seçenekleri ve ortaya çıkaracağı sonuçları kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Bu bilgi toplama ve değerlendirme süreci ilk başlarda yansız olarak yapılmaktadır. Daha sonra birey, elde ettiği bilgileri kendisine göre değerlendirmekte ve sıralamaya koymaktadır.

2. Karar Dönemi: Bu dönemde birey, karar durumuna uyum sağladıktan sonra, elinde bulunan tüm seçenekleri ideal olanla karşılaştırmakta ve elemeye başlamaktadır. Birey, ideale en yakın olduğunu düşündüğü seçeneğe yönelmekte ve bir karar verici olarak uygulamaya koyacağı kararı belirlemektedir.

3. Karar Sonrası Dönem: Birey, verdiği kararın uygulaması sonucunda ortaya çıkan durumun bir değerlendirme ve yorumunu yapmaktadır.

Karar verme sürecinde yararlanılabilecek adımları Adair (2000), beş kategoride toplamıştır.

1. Problemi (amacı) belirlemek,
2. Gerekli bilgileri toplamak,
3. Sonuca ulaşabilmek için uygun seçenekleri oluşturmak,
4. Kararı vermek,
5. Verilen kararları uygulamak ve sonuçları değerlendirmek.

Adair'e (2000), göre karar verme sürecinde öncelikle problemin ortaya konulması gerekmektedir. Yapılması gereken bir sonraki adım, gerekli bilgilerin toplanmasıdır. Ulaşamadığımız kritik bilgilerin eksikliğinde karar vermenin ertelenmesi doğru ve sağlıklı bir yaklaşımdır. Daha sonra sonuca ulaşabilmek için uygun seçenekler oluşturulmalıdır. Etkin karar verebilmek için en az üç veya daha fazla olasılık oluşturulmalıdır. Bütün olasılıklar çeşitli boyutları ile düşünülmesi için olaylara geniş bir açıdan bakılmalıdır. Karar vermede öncelikli etkinlik, seçim ölçütlerinin belirlenmesidir. Eğer bir seçenek, mutlaka olmalı, ölçütünü karşılamıyorsa bu seçenek elenmelidir. Tam tersi olarak eğer bir seçim sırasında temel ölçütlere ulaşıyorsa bunlar gerekli olan çok fazla istenenlerdir. Üçüncü ölçüt ise olsa iyi olurdu ölçütleridir. Karar

verme sürecindeki son adım ise verilen kararların uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesidir (Deniz,2002).

Bireyin seçenekler arasında en yüksek olumlu ve en düşük olumsuz değere yönelirken engellenmesi kaygıya yol açabilir ve birey bir çatışma durumu ile karşı karşıya kalabilir. Bu durum bireylerin sağlıklı karar verme davranışını güçleştirir. Çatışma, birbiriyle bağdaşmayan ya da eylem çizgileri arasında seçim yapmak gerektiği zaman gerçekleşir. Bu durum amaca yönelik davranımların önlenmesi ya da yavaşlatılmasını, yani bireyin engellenmesini içerir. Dolayısı ile engellenme veya engellenme korkusu kaygıya neden olur ve bireyler karar verme sürecinde zorlanmalar yaşarlar (Atkinson, 1999).

2.1.3. Karar Verme Stilleri

Bireylerin karar verme stilleri, bireysel özelliklerle yakından ilişkilidir. Nunnally'e (1978), göre karar verme stillerinin kavramsal olarak içerdiği ilk teorik açıklamalar, genel özelliklerden daha çok davranışlar üzerinde odaklanırken, bazı araştırmacılar bireylerin topladıkları bilgiler ile süreç bilgileri üzerinde odaklanmaktadır. Scott ve Bruce'e (1995), göre bireyler karar verme sürecinde bilgi toplarken, bu bilgileri özümsemek için hem kavramların hem de bilgilerin ayrıştırılması için daha önceden yerleşmiş bilişsel stillerini temel alırlar.

Karar verme sürecinde bireysel özellikler ve yükleme biçimleri, bireyin karar verme stillerini etkilemektedir. Karar verme stilini belirlemede sosyal faktörlerin etkili olabileceğini vurgulayan araştırmacılara göre (Payne, Bettman ve Johson, 1993), bireyler aile üyelerine, arkadaşlarına, yakın çevrelerine karşı kendilerini sorumlu hissetmektedir ve bu sorumluluk duygusu nasıl karar vereceklerini etkilemektedir.

Karar verme stillerini bilişsel açıdan ele alan araştırmacılar; (Mann, Harmoni ve Power, 1989; Tiryaki, 1997) seçim, anlama, yaratıcı problem çözme, uzlaşma, sonucu değerlendirme, doğru seçim, güvenilirlik, kararlılık ve bağlanma şeklinde dokuz yapıdan bahsetmişlerdir (Akt. Deniz, 2002). Bunlar:

1. **Seçim:** Karar verme becerisi için bir ön koşuldur. Kararların kontrolü; içtepsel denetim ve kendine saygı ile ilgilidir. Ergenlerin seçimlerinde denetim ve sorumluluğun gelişimi, akran gruplarına çoğunlukla uyulması gerektiğinden sık sık ertelenebilmektedir.

2. **Anlama:** Bilişsel süreç olarak karar verme etkinliğini anlamaya işaret etmektedir. Bireylerin kendi bilişsel süreçleri hakkındaki bilgisi; okuma, hatırlama, problem çözme gibi becerilerin yerine getirilmesinde gerekli olabilmektedir.
3. **Yaratıcı Problem Çözme:** Problemin tanımlanmasını, seçilecek alternatiflerin ortaya çıkarılmasını, yeni alternatifleri üretmek için seçim alternatiflerinin yaratıcı bileşimi ve amaçlarına ulaşmak için gereken adımların kavranmasını içermektedir.
4. **Uzlaşma:** Aile ile veya arkadaşları ile bir uyuşmazlıkta, kabul edilebilir bir çözümde anlaşmaktır. Uzlaşmada başka bir kişinin fikirlerinin alınması önemlidir.
5. **Sonucu değerlendirebilme:** Kendisi ve diğerleri için, seçilen eylemlerin sonuçları hakkında düşünebilme düzeyidir.
6. **Doğru seçim:** Bilginin etkili ve mantıklı olarak elde edilmesi için ön koşuldur. Problem çözücü olarak karar veren bireyler, problemini çözmede stratejileri esnek olarak kullananlardır.
7. **Güvenirlilik:** Alternatiflerin seçiminde bilginin güvenirliğini değerlendirme becerisidir. Güvenirlilik, elde edilen yeni bilgi önceki bilgilerle kontrol edilerek de yapılabilir.
8. **Kararlılık:** Yetenekli karar veren kişiden, seçimlerde istikrarlı olması beklenir. İleri ergenlik evresindeki gençler, kararlarında daha istikrarlı olabilmektedirler.
9. **Bağlanma:** Kararların bağlayıcılığı ile ilgilidir. Yaş ilerledikçe karar verme durumlarında yüksek bir yeterlilik görülebilmektedir. Johnson (1978), bireylerin karar verme stillerini spontan-sistemli karar verme ve içedönük-dışadönük karar verme şeklinde sınıflandırmıştır. Spontan-sistemli boyutta, bilginin nasıl edinildiği ve sürece nasıl dahil edildiği belirlenmektedir. Spontan karar verme stiline sahip bireyler anında, çabucak ve bütün olarak karar vermektedirler.

Scott ve Bruce (1995), karar verme stillerini öğrenilmiş alışkanlık olarak açıklamışlardır. Karara ulaşılırken seçeneklerin tanımlanması ve bir karar sırasında bilgiyi düşünme miktarının stiller arasında farklılıkların anahtarının olduğunu düşünmüşlerdir. Onlara göre karar verme stili, karar verirken toplanan bilgiler ve

düşünülen çeşitli alternatif durumlarıdır. Beş tür karar verme stilinden bahsetmişlerdir (Akt.;Deniz,2002). Bunlar:

1. **Akılcı karar verme stili:** Karar verme durumunda, bireylerin karar vermesi gereken durumla ilgili araştırma ve inceleme yaparak duruma en uygun alternatifi seçmesidir. Akılcı karar verme stiline sahip bireyler, daha dikkatli bir tutum sergilerler.
2. **Sezgisel karar verme:** Karar verme durumlarında bireylerin içsel olarak duyguları ve sezgileri ile karar vermesidir. Sezgisel karar verme stiline sahip bireyler, diğerlerine göre daha hızlıdır ve önsezilerini kullanırlar.
3. **Bağımlı karar verme:** Karar verme durumlarında bireyin başkalarının tavsiyelerine ve yönlendirmelerine göre karar vermesidir. Bağımlı karar verme stiline sahip bireyler, kararlarının sorumluluklarını diğerlerine yansıtmaktadırlar.
4. **Kaçınan karar verme:** Karar verme durumunda bireyin karar vermemek için karardan uzaklaşmasıdır. Kaçınan karar verme stiline sahip bireyler, karar verme sorumluluğundan kaçma eğilimi gösterirler.
5. **Spontan karar verme:** Karar verme durumunda bireyin o andaki ve koşuldaki durumuna göre karar vermesidir. Spontan karar verme stiline sahip bireyler, kendiliğinden ve doğal sürecine göre karar verme eğilimi gösterirler.

Dinklage (1967), gençler üzerinde yaptığı çalışmaları ve gözlemleri sonucunda sekiz farklı karar verme stilinden bahsetmiştir (Akt. Kuzgun, 2000). Bunlar:

1. **İçtepisel davrananlar:** Bu karar verme stilini benimseyen bireyler, karşılarına çıkan ilk seçeneğe yönelirler. Kararları ani olup salt duygulara ve isteklere dayalıdır.
2. **Kaderciler:** Bu gruptaki bireyler, problemin çözümünü veya kararı çevresel olaylara veya kadere bırakırlar.
3. **Boyun eğenler:** Bu gruptakiler, karar verirken bir başkasının planına veya önerilerine boyun eğerler, kendi görüş ve iradelerini ortaya koymazlar.
4. **Erteleyenler:** Problemi askıya alırlar, problem üzerinde düşünmeyi ve eyleme geçmeyi ileri bir tarihe bırakarak ötelemeyi tercih ederler.

- 5. Kendine eziyet edenler:** Bu gruptaki bireyler, seçenekler hakkında bilgi toplamaya ve onlar üzerinde düşünmeye çok fazla zaman harcarlar ve topladıkları verilerin içinden çıkamayarak dağınıklık gösterirler.
- 6. Plan yapanlar:** Bu stili benimseyen bireyler, belli bir hedefe ulaştıracak seçenekleri sistematik olarak inceler; isteklerle fırsat ve imkanlar arasında bir denge oluşturacak en uygun seçeneği bulmaya çalışırlar.
- 7. Sezgisel davrananlar:** Bu karar stilini benimseyenler, karar verme sürecine kısmen mistik, kısmen bilinçaltı güdülere ağırlık veren bir tutum sergilerler. Birey belli bir kararın doğru olduğuna emin olduğunu düşünür.
- 8. Donup kalanlar:** Bu stili benimseyen bireyler, karar verme sorumluluğunu hissederler ancak ona yaklaşma gücünü kendilerinde göremezler. Bir karar verme planı yapamazlar, erteleme kararı da veremezler. Bilgi toplamaktan, seçenekler üzerinde düşünmekten kaçınırlar ancak karar vermeleri gerektiğinin bilincindedirler.

Bazı karar kuramcıları, karar verme stilleri konusunda kararsızlık olgusunu ayrı bir alan olarak ele alıp incelemekte ve kararsızlığın kaçınılması gereken bir durum olduğunu belirtmektedirler. Kararsızlık stilini benimseyen bireyler de karar veren ancak verdikleri karardan hoşnut olmayan, yani kararından rahatsızlık duyan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Karar verme stillerine ilişkin araştırmalar dikkate alındığında etkili karar vermede en uygun stilin mantıklı karar verme stili olduğu görülmektedir (Bacanlı, 2000).

2.1.4. Ergenlerde Karar Verme

2.1.4.1. Ergenlikte Bilişsel Özellikler ve Karar Verme

Gordon'a (1996) göre ergenlerde karar verme; bilişsel yetenek, sosyal ve psikolojik gelişim ile kültürel ve sosyal etkiler olmak üzere üç grup faktöre bağlıdır. Ergenin karar vermesinde etkili olan bilişsel faktör, Piaget'in öne sürdüğü somut ve soyut işlemler dönemi ile ilgilidir. Piaget, sekiz veya on yaşlarındaki bir çocuğa ait somut işlemler dönemi ile ergenlik çağına bilişsel bir özelliği olan soyut işlemler dönemini birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrımın temelinde üç kavram vardır: somuta karşı soyut düşünme, şimdiye karşı gelecek yönelimi ve sadece bazı seçeneklerin

dikkate alınmasına karşı tüm seçenekler üzerinde durulması. Ergenler, bu özellikleri taşımaları bakımından çocuklardan farklılaşmaktadır.

2.1.4.2. Ergen Kararlarında Ailenin Etkisi

Aile, ergenin kararlara katılmasında etkili olan ana faktörlerden biridir. Brown ve Mann (1991) aileyi, karar vermede önemli bir laboratuvar olarak değerlendirmektedir. Bu laboratuvar da ergen, diğer aile bireylerinin çeşitli kararlar verirken dikkate aldığı faktörleri öğrenmekte, diğerleri tarafından verilen kararların etkilerini görmekte, kararları etkilemek için nasıl iletişim kurulacağını öğrenmekte ve yaşına uygun seçimler yapmak için cesaret elde etmektedir.

Aile yapısı, ergenin kişisel kararlarda yer almasında anlamlı bir etkiye sahiptir. Yapılan bir araştırmada (Dornbusch, Carlsmith, Bushwall, Ritter, Leiderman, Hastorf ve Gross, 1985), tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin kişisel kararlar almada çift ebeveynli aileye mensup ergenlerden daha bağımsız olduğu bulunmuştur. Aile dinamikleri de ergenin aile kararlarına katılımında önemli bir etkiye sahiptir. Brown ve Mann (1988), aile kararlarına ebeveynin düşük veya eşit olmayan düzeyde katılımının ergenin de bu kararlara düşük düzeyde katılımı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca çatışma ve zayıf bağıllık özelliği gösteren ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak aile yapı ve fonksiyonundaki bozulmaların ergenin karar verme yeterliliğinin gelişimini engellediği söylenebilir (Akt.Kaçar,2008).

Bandura'ya göre (1986), insan öğrenmesinin büyük bir kısmı, diğerlerinin davranışlarını gözlemleyerek oluşmaktadır. Çocuklar, düzenli olarak etkileşimde bulundukları kişileri taklit etme eğilimindedirler. Model alma kuralının bakış açısından karar verme davranışına bakıldığında, ergenin, verdiği kararların sonuçları arzu edilen sonuçlar olan ebeveynin karar verme stilini model alacağı söylenebilir. Bir ebeveyn sık sık olumlu sonuçlar doğuran etkili karar verme davranışı gösteriyorsa ergen de sık sık benzer şekilde karar verme davranışı gösterecektir (Brown ve Mann, 1991).

Brown ve Mann (1991), yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacaklarını, böylece daha yeterli karar vericiler haline geleceklerini öne sürmektedir. Bu hipotezleri sınamak için yapılan araştırmada, yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük sosyoekonomik seviyedeki ergenlere göre farklılaşmadığı fakat karar verme yeterliliği

açısından yüksek sosyoekonomik seviyedeki ergenlerin daha ihtiyatlı karar verme örüntüsü gösterdikleri bulunmuştur.

Aile büyüklüğü de karar vermeyi etkileyebilecek faktörlerden biridir. Waters ve Stinnett (1971), geniş ailelerde daha fazla ebeveyn otoritesinin olduğunu bulmuştur. Küçük ailelerde ergenler için kararlara daha fazla katılabilme imkânı vardır. Küçük ailelerdeki ebeveyn, çocukları ile daha fazla zaman geçirebilmekte, maddi yönden onlara daha iyi destek olabilmekte ve kararlarını daha iyi düşünerek verebilmektedir. Dolayısıyla küçük ailelerdeki ergenlerin aile kararlarına katılma imkânlarının daha fazla olacağı öne sürülmüştür. Böylece karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri düşünülebilir (Brown ve Mann, 1991). Araştırma sonuçları ise bu düşüncayı ispatlayacak yönde çıkmamıştır. Küçük aileye mensup ergenlerle geniş aileye mensup ergenlerin karar verme yeterliliği açısından birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadıkları görülmüştür.

Süreç değişkenleri açısından ele alındığında aile, ergenler için üç önemli fonksiyona sahiptir. Öncelikle aile ergenlere, duygusal yakınlığı ve bir gruba ait olma duygusunu ilk olarak yaşatan bir bütünlük sağlamaktadır. Bu bütünlük, onları aile kararlarına katılmaları konusunda cesaretlendirir. Bütünlüğün olmadığı ailelerde ise ergen, kararlara katıldığı takdirde cezalandırılacağını düşünebilir. Böylece, bütüncül ailelerde ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacakları ve karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1991).

Aile ikinci olarak, güçlerin, kuralların ve rollerin değişmesine izin veren bir uyum modeli sağlar. Katı ailelerde ebeveyn, geleneksel rolleri ve kuralları değiştirmede isteksiz olduğundan ergenlerin kararlara katılımı pek mümkün değildir. Karar verme rol ve sorumluluklarının aile üyelerine tahsis edilmesinde esnek olan ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının daha fazla olacağı ve karar vermede daha yeterli olacakları öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1991).

Üçüncü olarak aile, kişilerarası iletişim konusunda deneyimlerin yaşandığı bir ortamdır. Ergenler, ihtiyaç ve isteklerini bildirmek ve çatışmalar meydana geldiğinde çözümlemek için diğerlerini de dinleyerek onlarla etkileşimde bulunmayı öğrenir. Yeterli iletişimin olduğu ailelerde ergenler, karar verme seçeneklerini ebeveynleri ile tartışabilir böylece kendilerine yapılan tavsiyeleri kabul ederler. İletişimin zayıf olduğu ailelerde ise karar seçenekleri hakkında herhangi bir tartışmaya girmek mümkün olmadığından ergenler, aileleri tarafından sunulan tavsiyeleri de kabul etmeme eğilimindedir. Yeterli ebeveyn-ergen iletişiminin olduğu ailelerde ergenlerin aile

kararlarına katılımının daha fazla olacağı ve daha yeterli karar vericiler haline gelecekleri söylenebilir (Brown ve Mann, 1991).

Cinsiyet açısından yapılan incelemede ise kız ergenlerin aile kararlarına daha fazla katıldığı görülürken erkek ergenlerin karar vermede daha yeterli olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum erkeklerin ev dışında aktif olmalarının, çevrelerini kontrol etmelerinin teşvik edilmesi ve bağımsız karar vermeleri için daha fazla pekiştirilmeleri ile açıklanabilir (Brown ve Mann, 1991).

2.1.4.3. Ergen Kararlarında Akran Grubunun Etkisi

Akran grubu, ergenlerin yeni kimlikler ve yaşam tarzları denemesi için gerekli bir sosyal çevre olarak oldukça önemlidir. Akran grubu, genç bireyler yeni benlik kavramları geliştirirken, ilgi ve değerlerini genişletirken onlara duygusal bir güvence ve ait olma duygusu sağlar. Bununla beraber akran grubu, gruba uyması ve bağımsızlıktan feragat etmesi yönünde bireye baskı da yapmaktadır. Coleman'a (1980) göre, akran grubu baskısına uyma, 15 yaştan önce en yüksek düzeyde olmakta ve gruptaki statü, suçluluk duygusu ve ebeveyn ilgi ve desteği gibi faktörlerden etkilenmektedir. Akran grubu, kişisel tarz ve alışkanlıklar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olurken pek çok ailede ebeveyn, temel değerler ve kariyer seçimi, okuldan ayrılma gibi uzun dönemde etkili olacak kararlar konusunda ergen üzerinde akran grubundan daha fazla etkiye sahip olmaktadır. Sonuç olarak akran grubunun yeterli karar vermeyi engelleyebilen önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989; Akt.Kaçar,2008).

Arkadaş grubu, ergenlerin aileden ayrı bir kimlik duygusu oluşturmalarına rehberlik ederek onların psikolojik gelişiminde önemli bir yere sahip olmaktadır. Arkadaş grubu, ergenlerin kararlarını gözetleyecek ve kontrol edecek yetişkinlerin olmadığı bir çevrede, kazandıkları karar verme becerilerini denemelerine olanak sağlar. Soyut düşünme ve karmaşık akıl yürütme yetenekleri gelişmeye başladıkça ergenler karar verme becerilerini arkadaşları ile birlikte deneyecekleri fırsatlar arar (Bednar ve Fisher, 2003).

Bednar ve Fisher (2003), ergenlerin karar verme davranışı ve ebeveynlik stili arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerinin stili ne olursa olsun ergenlerin sosyal içerikli kararlarda arkadaşlarına başvurdıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla beraber ergenlerin, ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar için ebeveynlerini referans kaynağı olarak kabul etmemelerinin daha çok ebeveynlik

stilinde bağılı olduğu bulunmuştur. Yetkili ebeveynlik stilinde ailelerin çocuklarından beklentileri belirgindir. Davranışları gözlemlerler. Kendilerine güvenirler. Kısıtlayıcı ve müdahaleci değildirler. Cezalandırıcı bir biçimde değil destekleyici bir biçimde disiplin verirler. Bu ailelerde yetişen çocuklar yeterli bireyler haline gelmektedir. Ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar söz konusu olduğunda, yetkili ailelerde yetişen ergenler arkadaşlarından çok ailelerine başvurmaktadır. Otoriter ebeveynler, statü yönelimlidir. Kuralları hakkında herhangi bir açıklama yapmadan onlara uyulmasını beklerler. Bu ailelerde yetişen ergenler kendi kararlarını vermeye hazırlıklı değildirler ve karar vermeyi genellikle zor bir durumla karşılaşma olarak algırlar. Araştırma sonucunda, ebeveynini otoriter olarak algılayan ergenlerin bilgiye dayalı ve ahlaki kararlarda anne – babalarından çok arkadaşlarını tercih ettikleri görülmüştür. Hoşgörülü ebeveynlik stilinde ise ebeveyn hoşgörülüdür. Olgun davranış beklemez. Ergenin kendi kendini idare etmesine izin verir ve onu davranışları ile yüzleştirmekten kaçınır. Ergene sevgi verir. Bu ailelerde yetişen ergenler, kendi kendini idare etmeye ve dışarıdan yönlendirilmiş kural ve standartları reddetmeye eğilimlidirler. Araştırma sonucunda, ebeveynini hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin bilgiye dayalı kararlar için daha çok arkadaşlarına başvurduklarını ortaya koymuştur. İhmalkar-reddedici ebeveynlik stilinde ebeveyn, ergenin davranışlarına karşı ilgisizdir. Çocuklarını reddedebildiği gibi ebeveyn sorumluluklarını ihmal de edebilir. Böyle ailelerde yetişen ergenler, karar vermede en az yeterliliğe sahip, kendi kendini idare edemeyen ve antisosyal eğilimler gösteren özellikler taşır. Araştırma sonucunda ebeveynini ihmalkâr – reddedici olarak algılayan ergenlerin ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar için ailelerinden çok arkadaşlarına başvurdukları ortaya çıkmıştır.

Yapılan başka bir araştırmada (Wilks, 1986) zor, önemli ve uzun dönemde etkili olacak kararlar söz konusu olduğunda, ebeveynlerin önerilerinin ergenler tarafından dikkate alındığı; arkadaş önerilerinin ise kısa dönemli, daha az önem taşıyan ve daha az zorluktaki kararlarda önemli olduğu belirlenmiştir (Brown ve Mann, 1991).

2.1.4.4. Ergenlikte Karar Verme Yeterliliği

Mann, Harmoni ve Power (1989), ergenlik dönemindeki karar verme yeterliliğine ilişkin yayınladıkları bir çalışmada, farklı yaşlardaki ergenlerin ve yetişkinlerin özelliklerini karşılaştırmışlardır. Karar verme, problem çözme ve ilgili süreçlere ilişkin araştırmaları incelediklerinde karar verme yeterliliği ile ilgili dokuz faktör

belirlemişlerdir. Bu faktörler karar kontrolü, kavrama, yaratıcı problem çözme, uzlaşmayı kabul etme, yapılan sonuçlarda potansiyel sonuçların dikkate alınması, seçimlerin doğruluğu, bilginin güvenilirliğini değerlendirme, tutarlılık ve bağlanmadır (Kaçar,2008).

Karar verme yeterliliği ile ilgili bu özellikler incelendiğinde özellikle orta ergenlik evresindeki ergenlerin çoğunun karar verme aşamaları ile ilgili bilgi sahibi olduğu ve yaratıcı problem çözme kapasitesine sahip olduğu görölmektedir. Ergenler, ayrıca seçimlerin doğruluğu ve verilen karara bağlanmada yeterlilik göstermektedirler. Yaş ilerledikçe ve ilgili alandaki tecrübe arttıkça karar verme yeterliliği de artmaktadır. Yaşça daha küçük olan ergenler ise riskleri ve faydaları ayırt etme, seçeneklerin sonuçlarını kestirme ve edindikleri bilginin güvenilirliğini değerlendirmede daha yetersizdir. Bu durum, genç ergenlerin deneyim eksikliğinden de kaynaklanabilir (Çolakkadıoğlu, 2003).

2.1.5. Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Karar Verme

Danışman, danışanların kararlarını incelemelerine, gözden geçirmelerine yardımcı olabilir. Ancak karar vermede en iyi seçeneğine ulaşmada tam olarak etkin olamaz (Elsenberg ve Delenay, 1998). Danışman, kendi kararlarının en iyiye doğru yönelmesi ve seçimi için danışanı destekler. Böylece danışanın kendi benlik saygısını ve özgüvenini kazanması ve yüreklenmesine yönelik yaklaşımlarla danışma sürecinde etkin rol oynar.

Peavy (1981), psikolojik danışma sürecini, danışanı karar vermeye davet etmek olarak değerlendirmekte ve danışmanların bu süreç içerisinde karar verme ve problem çözme konuları üzerinde yoğunlaşması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda karar, arzu edilen ile eylem arasında bir köprü olarak ele alınmaktadır (Ersever,1996).

Peavy psikolojik danışma sürecinin iki temel evreden oluştuğunu belirtmiştir. Bu evreler, ilişki kurma evresi ve karar verme evresidir (Akt. Ersever, 1996). Psikolojik danışma sürecinde ilk adım, danışman ve danışan arasında sağlıklı bir iletişimin sağlanmasıdır. Danışman ve danışan arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması için danışman, danışanla yargılamadan uzak, olumlu kabul tutumları ve empatik davranarak bir ilişki kurmaya çalışmalıdır. Danışman, danışanın gelişmesi için uygun olan bir ortamı oluşturduktan sonra psikolojik danışma sürecinde karar verme evresine geçilebilir. Bu evrede psikolojik danışma bir karar verme, verilen kararı uygulamaya

koyma ve uygulama sonuçlarını değerlendirerek gerekirse yeniden karar verme üzerine yoğunlaşır (Ersever, 1996).

2.1.6. Karar Verme Konusunda Yapılan Araştırmalar

Eldeleklioğlu (1999), karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaşları 19 – 25 arasında değişen toplam 500 kişinin katıldığı araştırmada veri toplama aracı olarak “Karar Stratejileri Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; demokratik ana-baba tutumuyla, mantıklı ve bağımsız karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Koruyucu - istekçi ana-baba tutumuyla, kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasında anlamlı doğrusal ilişkiler saptanmıştır. Otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar stratejisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı fakat çok güçlü olmayan ilişkiler bulunmuştur. Diğer bir ifade ile aileleri demokratik olan gençlerin mantıklı ve bağımsız karar tarzını daha çok benimsedikleri, aileleri koruyucu istekçi ve otoriter olan gençlerin ise daha çok kararsız ve içtepsel oldukları söylenebilir.

Şeyhun (2000), karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisine etkisini araştırmıştır. Deney grupları dokuz oturumluk karar verme becerisi eğitim programına katılmışlardır. Kontrol grubuna ise herhangi bir işlem yapılmamıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunun Karar Stratejileri Ölçeği, İçtepsel Karar Stratejisi alt ölçeğinden elde ettikleri son test puan ortalamasının, ön test puan ortalamasından düşük olduğu bulunmuştur. Kontrol grubundaki deneklerin, İçtepsel Karar Stratejisi alt ölçeğinden elde ettikleri ön test ve son test puan ortalamaları birbirine yakındır. Deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, öğrencilerin içtepsel karar verme becerilerini azaltmıştır. Mantıklı Karar Verme alt ölçeğinden elde ettikleri puanlar karşılaştırıldığında, deney grubunun son test puanlarının ön test puanlarına göre arttığı, buna karşın kontrol grubunun ön test ve son test puanlarının ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Sonuç olarak deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, öğrencilerin mantıklı karar verme becerilerini arttırmış, içtepsel karar stratejilerini ise azaltmıştır.

Deniz (2002), baskın ben (ego) durumu, cinsiyet, sınıf ve üniversiteye giriş puan türü değişkenlerinin üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri

düzeyleri üzerindeki etkisi ile karar stratejileri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak “Ben Durumları Ölçeği” (Arı, 1989), sosyal beceri düzeylerini değerlendirmek amacıyla “Kendini Tanıma Envanteri” (Yüksel, 2004) ve “Karar Stratejileri Ölçeği” (Kuzgun, 1992) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, kararsızlık ve içtepsel karar verme stratejisi baskın ego durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Köse (2006), psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü 1. sınıf öğrencilerinin karar verme stratejileri ve psikolojik ihtiyaçlarını sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenleri açısından incelediği araştırmasında veri toplama aracı olarak “Karar Stratejileri Ölçeği” ile psikolojik ihtiyaçları ölçmek için “Edwards Kişisel Tercih Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyete göre karar stratejileri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırma bulguları psikolojik ihtiyaçların karar verme stratejilerini etkilediğini göstermektedir.

Kesici (2002), Selçuk Üniversitesi’nin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yaptığı bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini psikolojik ihtiyaç örüntüleri ve özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmada “Karar Stratejileri Ölçeği” ve öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla “Edwards Kişisel Tercih Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kızların mantıklı karar verme stratejileri puan ortalamaları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksektir. İçtepsel karar verme, bağımsız karar verme ve kararsızlık stratejilerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Sınıf düzeyleri açısından, 4. sınıf öğrencilerinin içtepsel ve bağımsız karar verme stratejisi puanları 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak, mantıklı karar verme ve kararsızlık stratejileri puan ortalamaları arasında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Öğrenim görülen alan açısından, güzel sanatlar alanında öğrenim gören öğrencilerin içtepsel karar verme ve kararsızlık stratejileri puan ortalamaları sosyal bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Taşdelen (2001), öğretmen adaylarının karar verme stillerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmaya Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nin değişik bölümlerinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırmada, Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilen, araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanan “Karar Verme Stilleri Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek; rasyonel, sezgisel, bağımlı, kaçınan/kaçınma ve kendiliğinden olmak üzere beş karar verme stilini ölçmeye

yönelik alt ölçeklerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre, rasyonel karar verme stili ile öğrenim görülen bölüm, kendi ile ilgili kararlarda etkili olan kişinin değerlendirilmesi ve problemlerle başa çıkma düzeyi algısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Alver (2003), tarafından üniversite öğrencilerinin empatik becerileri ve karar verme stratejileri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırma örneklemini, bu evrenden seçkisiz (random) olarak belirlenen toplam 171 kişiden meydana gelmiştir. Araştırmada, bireylerin empatik becerileri ile ilgili veriler Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Beceri Ölçeği- B Formu; karar verme stratejileri ile ilgili veriler ise Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği ile toplanmıştır. Cinsiyete göre, empatik beceri puan ortalamaları arasında kızların lehine, bağımsız ve içtepsel karar verme stratejisi puan ortalamaları arasında erkeklerin lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu; cinsiyete göre mantıklı karar verme ve kararsızlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Yaş gruplarına göre mantıklı karar verme ve kararsızlık puan ortalamaları arasında 17-21 yaş grubunun lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu; yaş gruplarına göre empatik beceri, bağımsız ve içtepsel karar verme stratejisi puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Sınıf düzeylerine göre empatik beceri, mantıklı ve içtepsel karar verme puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu; yaş gruplarına göre bağımsız karar verme ve kararsızlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur.

Thunholm (2003), karar verme stilleri ve bazı yetenekler arasındaki ilişkileri keşfetmeye yönelik araştırmasında 206 İsveç ordu çalışanını örneklem olarak almıştır. Araştırmada Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilen ve beş karar verme stilini ölçen ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırma sonunda sezgisel ve spontan karar verme stilleri ile benlik saygısı arasında bir ilişki bulunmazken kaçınan ve bağımlı stillerin benlik saygısı ve kendini düzenleme yeteneği ile negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Yiğit (2005), lise öğrencilerinin karar verme davranışlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba eğitim düzeyi, ailenin algılanan gelir düzeyi, algılanan anne-baba tutumu, algılanan akademik başarı ve özsaygı düzeyi değişkenleri açısından yordanıp yordanmadığını araştırmıştır. Çalışmasında, İzmir'deki devlet okullarında öğrenim görmekte olan öğrencilere veri toplama aracı olarak "Karar Stratejileri Ölçeği" (Kuzgun, 1992), "Öz saygı Envanteri" (Güngör, 1989) ve araştırmının demografik

değişkenlerine ilişkin sorular içeren Kişisel Bilgi Formu uygulamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; cinsiyet açısından, kız öğrencilerin kararsızlık puan ortalaması, erkeklerinkinden yüksektir. Yine kız öğrencilerin mantıklı karar stratejisi puanları erkeklerden yüksek bulunmuştur. Öte yandan cinsiyet, öğrencilerin bağımlı ve içtepsel karar verme stratejisini yordamamaktadır. Sınıf düzeyi açısından; lise 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin bağımlı karar verme stratejisi puanlarının, lise 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sınıf düzeyinin içtepsel karar verme stratejisi, mantıklı karar verme stratejisi ve kararsızlık puanlarını yordamadığı tespit edilmiştir. Ana – baba tutumu açısından; algılanan ana-baba tutumunun öğrencilerin mantıklı, bağımlı, içtepsel ve kararsızlık puanlarını yordamadığı tespit edilmiştir.

Candangil (2005), denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine göre karar vermede öz saygı ve stres düzeylerini inceledikleri araştırmada Bursa'daki resmi ve özel lise öğrencilerine ulaşmışlardır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Radford ve diğerleri(1993) tarafından bireylerin karar vermede öz saygı, stres ve karar verme stillerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş ve Güçray (1996) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan “Karar Verme Davranış Ölçeği” (KDÖ) ve Yeşilyaprak (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan “Denetim Odağı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, içten denetimli öğrencilerin, dıştan denetimli olanlara göre, karar vermede öz saygı düzeylerinin daha yüksek, karar vermede stres düzeylerinin ise anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür. Cinsiyetle ilgili olarak, erkeklerin karar vermede öz saygı düzeylerinin kızlardan önemli düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kızların ise karar vermede stres düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Hamamcı ve Çoban (2006), Gaziantep'teki 344 lise son sınıf öğrencisi üzerinde farklı kontrol odağına sahip bireylerin kullandıkları karar verme stratejilerini incelemiştir. Veri toplama aracı olarak Rotter'ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği ve Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin genel olarak içsel kontrol odağına sahip olduğu ve çoğunlukla mantıklı karar verme stratejisini kullandıkları tespit edilmiştir.

Bacanlı ve Sürücü (2006), ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin sınav kaygıları ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Toplam 445 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırmada Öner (1989) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sınav Kaygısı Envanteri (SKE)” ile karar vermede öz saygı ve karar verme stillerini belirlemek

amacıyla Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından geliştirilmiş; Çolakkadıoğlu (2003) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan “Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin karar vermeyle başa çıkmada kullandıkları stiller cinsiyete göre karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerin karar vermeyle başa çıkmada uyumsuz stiller arasında yer alan Umursamazlık ve Sorumluluktan kaçmayı kızlara göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Bunların yanı sıra bu araştırmada, karar vermeyle başa çıkmada Özsaygı, İhtiyatlı-Seçicilik ve Panik stillerini kullanma bakımından kızlar ve erkekler arasında önemli farklar bulunmamıştır.

Avşaroğlu ve Üre (2007), üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerini benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırma, Selçuk Üniversitesi’nin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan toplam 1141 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri (Özbay ve Şahin, 1997), Benlik Saygısı Ölçeği (Arıcak, 1999) ve Melbourne Karar Verme Ölçeği (Deniz, 2004) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Karar verme stilleri ayrıca, sınıf düzeyine göre de farklılaşmamaktadır. Cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve mezun olunan lise değişkeni ile stresle başa çıkma stilleri arasında farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Benlik saygısının, karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve stresle başa çıkma stillerini anlamlı düzeyde açıkladığı saptanmıştır.

Torun (1995) tarafından yapılan araştırmada, akran baskısı düzeyi farklı olan lise öğrencilerinde cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türüne göre karar stratejilerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma grubunu 9, 10 ve 11. sınıfa devam eden 813 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilere Kıran(2002) tarafından geliştirilen Akran Baskısı Ölçeği ve Kuzgun(1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; Akran baskısı arttıkça içtepsel ve kararsızlık stratejisi puanları da artmaktadır. Akran baskısı düzeyi farklı olan öğrencilerin mantıklı ve bağımlı karar stratejisi puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Akran baskısı düzeyi ve cinsiyetin ortak etkisi açısından; içtepsel, mantıklı ve bağımlı karar stratejileri puanları arasında anlamlı fark bulunamazken; kararsızlık stratejisi puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre akran baskısı kız öğrencilerde kararsızlık stratejisinin kullanımını erkek öğrencilere göre daha fazla arttırmaktadır. Cinsiyete göre kız öğrenciler içtepsel, mantıklı ve kararsızlık stratejilerini erkek öğrencilerden daha

fazla kullanırken, erkek öğrenciler bağımlı karar stratejisini kız öğrencilerden daha fazla kullanmaktadır. Akran baskısı ve sınıf düzeyinin ortak etkisi açısından; gerek sınıf düzeyi ve akran baskısının ortak etkisi açısından, gerekse sınıf düzeyine göre karar stratejileri puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Akran baskısı ve okul türünün ortak etkisi açısından; içtepsel, mantıklı, bağımlı, kararsızlık stratejileri puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Kaçar (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı, lise çağındaki ergenlerin karar stratejileri ve ego durumları arasındaki ilişkiyi sınamaktır. Araştırma örneklemini, 9, 10 ve 11. sınıflarında öğrenim gören toplam 804 öğrenci oluşturmuştur. Karar Stratejileri Ölçeği, Ego Durumları Ölçeği ve bağımsız değişkenlere yönelik kişisel bilgiler formunun veri toplama araçları olarak kullanıldığı araştırmadan elde edilen sonuçlar, lise öğrencilerinin karar stratejileri ve ego durumları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Cinsiyet değişkenine göre mantıklı/sistemik ve içtepsel karar stratejileri ile Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumlarının farklılaştığı; sınıf düzeyi değişkenine göre mantıklı/sistemik, bağımlı karar stratejileri ve kararsızlık ile Eleştirel Ebeveyn ego durumunun farklılaştığı, okul türü değişkenine göre mantıklı/sistemik ve bağımlı karar stratejilerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Aile tipi ve anne – baba tutumu değişkenlerinin, karar stratejileri ve ego durumları üzerinde etkili değişkenler olduğu görülmüştür. Araştırmada ayrıca, ego durumlarının karar stratejileri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Çolakkadıoğlu (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada çatışma kuramına dayalı olarak geliştirilen karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının, ergenlerin karar verme stillerine olan etkisi incelenmiştir. Deneysel desen türünde yapılan araştırmada 18 kontrol, 18 deney grubu olmak üzere toplam 36 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Nicel verilerin elde edilmesinde deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcılara veri toplama aracı olarak Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2003) kullanılmıştır. Ölçek deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcılara öntest, sontest ve izleme ölçümlerinde sunulmuştur. Araştırmanın nicel verilerinin analizinde kovaryans analizi ve t testi tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise Gruba İlişkin Ölçümler Gözlem Formu (GİÖGF) (DeLucia-Waack, 2006), Oturum Sonu Süreç Değerlendirme Formu (OSSDF) (Kivlighan ve Goldfine, 1991) ve Grup Sürecinin Genel Değerlendirilmesi Formu (GSGDF) (DeLucia-Waack, 2006) ile toplanmıştır. GİÖGF oturumlardan sonra her bir üye için lider ve yardımcı lider tarafından, OSSDF oturumlardan sonra üyeler tarafından, GSGDF formu tüm oturumlar

tamamlandıktan sonra üyeler tarafından doldurulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının ergenlerin karar vermede öz-saygı düzeylerini ve olumlu başa çıkma stilini kullanımını arttırdığı, olumsuz başa çıkma stillerini kullanımını ise, azalttığı ve bu etkinin uzun süreli olduğu görülmüştür. Ancak kız ve erkek öğrencilerin kazanımlarında farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının dokuzuncu sınıf öğrencilerinin karar vermede öz-saygı düzeyini yükseltmede, ihtiyatlı seçici karar verme becerisi geliştirmede ve olumsuz başa çıkma stillerini (umursamaz, panik, sorumluluktan kaçma) kullanımını azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

Can (2009) tarafından geliştirilen araştırmada üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin akılcı olmayan inançlar ve cinsiyet açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı ve akılcı olmayan inançlar ile karar verme stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma örneklemini toplam 750 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada; Türküm (2003) tarafından geliştirilen Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği, Deniz (2004) tarafından Türkçeye uyarlanan Melbourne Karar Verme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre karar vermede özsaygı, dikkatli, kaçınan ve erteleyici karar verme stili düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı ancak öğrencilerin panik karar verme stili düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Araştırma bulgusuna göre, kız öğrencilerin panik karar verme düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Akılcı olmayan inançlar ile özsaygı karar verme stili arasında negatif yönde, dikkatli, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stili arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Akılcı olmayan inanç ölçeği puanları ortalamanın altında yani akılcı olmayan inanç ölçeği puanları düşük olan öğrencilerin karar verme ölçeği erteleyici, panik ve kaçınan alt boyutlarında negatif yönde anlamlı bir ilişki; özsaygı alt boyutunda pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş, dikkatli alt boyutunda anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

McWhirter, Rasheed ve Crothers (2000) (Akt. Dülger, 2009), lise kariyer eğitiminin sosyal-bilişsel değişkenler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırma kapsamına alınan 166 lise öğrencisi iki gruba ayrılmış, gruplardan birine lise kariyer eğitimi diğerine ise sağlık eğitimi programları uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, lise kariyer eğitiminin, lise öğrencilerinin kariyer kararı verme öz yeterlilikleri, mesleksi

becerilerdeki öz yeterliliklerini ve kariyer beklentilerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

2.2. Sosyal Destek

İnsan sosyal bir varlıktır ve sosyal ilişkiler insan yaşamının temelini oluşturmaktadır. İnsanların diğer insanlarla birlikte olma ve onlarla ilişki kurma ihtiyacı doğumla başlayan ve yaşam boyunca süren bir ihtiyaçtır.

Sosyal destek kavramlaştırılması, tanımlanması ve ölçülmesi zor olan çok yönlü bir kavramdır. Bu nedenle sosyal destekle ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Sosyal destek bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisinde var olan ait olma, sevgi, takdir ve kendini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçlarının diğer bireylerle kurduğu etkileşim sonucu tatmin edilmesi anlamına gelmektedir (Ekinci ve Ekici, 2003).

McElroy (1997), sosyal desteği (aile, arkadaş, sosyal temasın sayısı ve sıklığı gibi) stresin olumsuz etkilerinden bireyi koruyan mekanizmaları da içeren sosyal ilişkilerin farklı yönlerini tanımlayan genel bir kavram olarak tanımlamıştır (Akt. Erdeğer, 2001).

Caplan'a (1976) göre sosyal destek insanın stresli bir olaya hakim olmasını ve onunla başa çıkmasını kolaylaştıran sosyal çevreden gelen bir geri bildirimdir. Sosyal destek, ilgi ve duygusal yakınlık kavramlarını içerir. Yapılan işin ya da sahip olunan düşüncenin doğru veya yanlışlığını belirler. Para, zaman ve çaba gibi yardımların kullanılmasında kişiye yol göstermektedir (Akt. Bayram, 1999).

Sosyal destek, bireylere gerçek yardım sağlama veya bireylerin sevildiklerine, korunduklarına inandıkları bir sosyal sisteme onları bağlama veya değerli bir sosyal gruba bağlılık duygusunu geliştirmedir. Bu tanıma göre sosyal destek alınan ve algılanan sosyal destek olarak farklılaşmaktadır. Alınan destek gerçekleşmiş yardım davranışı; algılanan destek ise gerçekleşebilecek yardım davranışıdır (Lepore ve ark.,1991).

Pek çok tanıma olmakla birlikte sosyal destek tanımlarının ortak yönü bireyler arasındaki davranış ve ilişkilerin bazı türlerini kapsamasıdır.

2.1.1. Sosyal Destek Kavramının Dayandığı Kuramsal Temeller

Tardy (1985) sosyal desteğin 5 yönü olduğunu ve bu boyutların kavramı tanımlarken kullanılması gerektiğini önermektedir (Akt. Çakır ve Palabıyıkoglu, 1993). Bunlar;

- a) Yönü (alınması, verilmesi),
- b) Eğilim (destek kaynaklarının hazır bulunuşu, kullanılabilirliği),
- c) Desteğin tanımı, değerlendirilmesi,
- d) Desteğin içeriği (bilgisel, duyuşal, araçsal destek gibi),
- e) Sosyal ağı desteklidir.

Baldwin (1967), sosyal desteğin kuramsal temelini Kurt Lewin'in Alan Kuramına ve davranış tanımına dayandırmaktadır. Lewin'e göre davranış psikolojik çevrede oluşan değişimdir ve psikolojik çevrenin tüm öğeleri bireyin davranışını etkilemektedir. Bu durumda bireyin olumsuz davranışlarını ortadan kaldırarak yeni davranışlar kazanmasını sağlamak için onun psikolojik çevresinde değişiklik yapmak gerekmektedir. Bireyin sosyal destek sistemi ise onun psikolojik çevresi içerisinde yer almaktadır (Yıldırım, 1998).

Cohen ve Wills (1985), daha önceki sosyal destek kuramlarından yola çıkarak sosyal destek türlerini dört boyutta ele alarak şu şekilde açıklamışlardır:

- a. Duyuşsal Destek:** Sevgi, hoşlanma, anlayış, kabul görme, değer verilme, özen gösterilme, korunma gereksinimlerini kapsayan destek türüdür. Literatürde ifade edici destek, değerlilik desteği, yakın destek olarak da adlandırılmaktadır.
- b. Araçsal Destek:** Parasal yardımı, materyal kaynakları, araç gereç yardımı gibi somut yardımları içeren destek türüdür.
- c. Bilgisel Destek:** Sorun kabul edilen olaylarla başa çıkmada, tanımlayıcı nitelikte bilgiler vermeyi ve böylece sorunu anlamayı sağlayan destek biçimi olarak tanımlanmaktadır.
- d. Yaygın Destek:** Boş vakitlerde diğer insanlarla zaman geçirme, eğlenme, rahatlama, sosyal arkadaşlık olarak tanımlanmaktadır.

Farklı pek çok destek tipi tanımlansa da stres üzerinde en etkili olan destek türlerinin duygusal, araçsal ve bilgisel destek olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal desteğin faydaları stres yaratan olaya göre değişiklik gösterebilmektedir. Duygusal desteğin hemen hemen her tür stres durumunda etkili olduğu kanıtlanmıştır. Diğer destek türlerinin işlevleri daha spesifik alanlarla sınırlıdır (Cohen ve Pressman, 2004).

Krepsi'ye (1993) göre, sosyal desteğin değerlendirilmesinde nicel ve nitel ölçümler kullanılmaktadır. Nicel ölçümlerle çevredeki yardım edebilecek kişi sayısı ve bu kişilerle görüşme sıklığı ele alınmaktadır ve buna yapısal destek denilmektedir. Nitel ölçümlerde ise diğer kişilerden alınan desteğin ne kadar doyurucu olarak algılandığı duygusal, bilgisel ve maddi destek boyutları yönünden belirlenmektedir (Akt. Torun, 1995).

Cobb (1976), sosyal desteğin şekillerini duygusal destek, saygı desteği ve ağ desteği olarak kategorilendirmiştir. Duygusal destek, kişinin ilgilenildiği ve bakım sağlandığı destek; saygı desteği, kişinin saygı duyulup değer verildiği, bireye kişisel değerlilik hissi kazandıran destek; ağ desteği ise kişiler arası karşılıklı etkileşim olarak tanımlanır.

2.2.2. Sosyal Destek Modelleri

Sosyal destek ve sağlık ilişkisini açıklayan iki model vardır (Cohen ve Wills, 1985). Bunlar:

1. **Temel Etki Modeli:** Bu model sosyal destek ve sağlık arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bu modele göre, sosyal destek fiziksel sağlık ve kendini iyi hissetme üzerinde her koşulda, olumlu etkiye sahiptir. Aynı zamanda temel etki modeli, sosyal desteğin olmamasının birey üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir durum olduğu görüşünü savunur. Dolayısıyla, sosyal destekten yoksun olma, birey üzerinde kendi başına olumsuz etki yaratabilecek bir durumu oluşturmaktadır.
2. **Tampon Modeli:** Temel etki modelinin tersine tampon etki modelinde, sosyal desteğin en önemli fonksiyonu, stres verici yaşam olaylarının yarattığı zararı azaltarak ya da dengeleyerek ruh sağlığını korumaktadır. Stres yaratıcı durumlar söz konusu olmadığı sürece, sosyal desteğin bulunmamasının sağlık ve kendini iyi hissetme üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur. Ancak, yüksek

düzeylerde stres yaratıcı durumlarda sosyal destek bireyin uyum sağlamasını ve koşullarla başa çıkmasını kolaylaştırarak stresin zararlı etkilerini azaltan bir tampon görevi yapmaktadır.

2.2.3. Sosyal Destek Kaynakları

Sosyal desteğin algılanmasında ve bireyin ruhsal ve fiziksel sağlığına katkıda bulunmasında desteğin nereden alındığı da önemlidir. Çevremizde birçok kaynaktan destek almaktayız. Anne-babamız, eşimiz, çocuklarımız, arkadaşlarımız ve diğer insanlar bizim sosyal destek kaynağımızdır.

2.2.3.1. Aileden Sağlanan Sosyal Destek

Aile, içinde bulunduğu toplumun özelliklerini taşır ve kişilik aile içinde gelişir. Çocuğun topluma uygun bir birey olması öncelikle ailesi tarafından sağlanır. Anne ve baba çocuğa sevgi vererek onun için güven ortamı sağlarlar. Yeteneklerinin gelişimine yardım ederler. Davranışlarına yön vererek uyması gereken kuralları öğretirler. Onun yanında olarak güç durumlarda ona destek veririler. Gerektiğinde denetleyerek ve ceza vererek kurallara uymasını sağlarlar (Yörükoğlu, 1998).

Sosyal desteğin en temel kaynağı ailedir. Aile, akraba ve arkadaş gibi farklı konum ve statüdeki bireylerle kurulan ilişkilerin olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır (Kozaklı, 2006). Aile bireylerinin yanında sosyal destek birçok kaynaktan alınabilir. Bu kaynaklar genelde informal ve formal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aile ve arkadaşlar informal destek kaynağıyken danışmanlar, öğretmenler, din adamları gibi sosyal hizmetlerde çalışan kişiler ise formal destek kaynaklarıdır (Altay, 2007). Annesi ile ilk yıllarda yakınlık kuran çocuklar yaşı büyüdükçe bu yakınlığı diğer insanlarda ilişki kurma şeklinde göstermektedirler. Annesinin onu sevip değer vermesi, çocukta değerli olma duygusu yaratır ve sevmeye değer biri olduğunu düşünmeye başlar. Bu ilerleyen yıllarda kurduğu ilişkilerde de geçerlidir. Sosyal destek kapsamında yapılan araştırmalarda sağlanan sosyal desteğin çocukluk ve ergenlik döneminde anne, baba ve çocuk ilişkilerinin psikiyatrik bozukluklara ve psikolojik gelişimde önemli bir faktör olduğu vurgulanmaktadır (Erim, 2001). Sosyal destek kişinin baş etme becerisine yardımcı olmaktadır. Bireyin çevresindeki kişilerden gördüğü yardım içinde bulunduğu stres oluşturacak durumun algılanmasında, gösterilen tepkinin niteliğinde ve başa çıkma stratejisinde önemli

yardım sağlamaktadır. Burada önemli olan hangi durumda ne tür sosyal destek alabildiğidir. Dolayısıyla desteği verenler uygun desteği sağladıklarında daha etkili olmaktadır. Her çocuğun toplum şartlarına ve kurallarına uyum sağlaması gerekir. Çocuğun gerekli uyumu sağlaması toplumsallaşma süreci içerisinde kazanılır. Gelişen çocukta, her yeni gelişmenin beraberinde getirdiği şartlar ve güçlükler, çocuk için yeniden uyum çabasını gerektirir. Bu yeni duruma alışmaya kadar uyum sorunları olabilir (Elmacı, 2001).

Çocuklar diğer insanlarla ilişkiler ile ilgili iletişim becerileri, saygı, sevgi, yardımseverlik, kabullenme gibi temel değerleri aile yaşamında öğrenirler. Böylece ailede sosyalleşmenin birtakım temel boyutları öğrenilir. Sosyal davranışların gelişimi ve diğer bireylerle ilişkilerde uyum sağlama bilinci, çocukların doğrudan olarak annenin, babanın ve diğer aile fertlerinin davranışlarını kendilerine örnek almaları sonucunda oluşur. Çevreden edindiği bilgilerle çocuk hangi durumlarda kimlerden destek alacağını öğrenmekle birlikte kimlere destek vermesi gerektiğini de öğrenmektedir. Küçük yaşlarda sosyal destek sisteminden önemli derecede faydalanan bir çocuğun ilerleyen yıllarda sosyalleşmesinde ve başkalarına sağlayacağı destekte önemli gelişmeler sağlayacağı ileri sürülebilir. Taylor (1995) sosyal desteğin bireyin yaşamında yer almasında desteğin hazır olması ve kolay ulaşılabilir olmasının ve desteğin stres süresince devam etmesinin bireyin sosyal destekten doyum almasını sağladığını belirtmektedir. Yapılan araştırma sonuçları bireyin bilişsel gelişimi, sosyal yeterliliği, benlik saygısı ile ailenin çocuğa sağladığı destek ile ilişkili olduğu ve destek arttıkça gelişimde bu özelliklerin daha yeterli hale geldiğini göstermiştir. Buna karşılık aileden algılanan sosyal desteğin azalması olumsuz davranış biçimlerinin (sigara, alkol, saldırganlık) artmasına neden olmaktadır. Ayrıca aile desteği çocuğun akademik başarısında da önemli olduğu bulunmuştur (Yıldırım ve Ergene, 2003). Aile desteğinden yoksun öğrencilerin okul başarısı da olumsuz etkilenmektedir. Sosyal destek konusunda yapılan araştırmalar sosyal desteğin boyutunun ve içeriğinin kişinin yaşamını, fiziksel sağlığını ve ruhsal uyumunu yakından etkilediğini ortaya koymuştur. Ergenlik dönemine giriş de kişilerin yaşam döngüsünün önemli boyutlarından biri olarak nitelendirilebilir. Bu dönemin özellikleri itibarıyla sosyal desteğin önemi daha da artmaktadır (Ayköse, 2006). Ergenlerin sosyal destek talebinde cinsiyet farklılığını araştıran çalışmaların sonuçları tutarlı değildir. Ancak erkeklere kıyaslandığında kızların daha çok duygusal destek verdiği ve aradığı bulunmuştur (Taysi, 2000). Öğretmen ve okul desteği algılamasında da cinsiyet farklılığı bulunmuştur. Kızların

okulda erkeklere göre daha çok duygusal destek algıladıkları ifade edilmiştir (Wall, Covell, Macintyre, 1999; Akt. Taysi, 2000). Ergenlik döneminde ergenin davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi için yardıma gereksinimi vardır. Bu gereksinimi karşılayan ve ergenin yaşamında gerekli olan ilk toplumsal kurum ailedir. Anne ve baba ile çocuğun ilişkisi temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Bu nedenle ergenin bu dönemdeki kişisel ve sosyal uyumunda anne ve baba ile çocuk ilişkilerinin niteliği önemli bir etken olarak kabul edilmektedir (Kulaksızoğlu, 2002).

Çocuğun bütünsel gelişimi için destek sağlandığında bilişsel ve psikososyal gelişimi de oldukça sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilecektir. Gelişen insan yapıcı değişikliklere uğrar. Problemlerini çözmeyi becerebilen, üretken ve başarılı birey olur. Aile ve arkadaşları, çocuğun her türlü gelişiminde olduğu gibi okul başarısında da son derece önemlidir (Karadağ, 2007). Küçük çocuklar daha sosyal hale gelirken, aileleriyle, akranlarıyla ve diğer yetişkinlerle gittikçe artan ilişki kurarlar. Her çocuk diğerleriyle duygusal yakınlık kurmaktan hoşlanır, desteklenmek ve büyükler tarafından sevilmek ister. Aynı zamanda fiziksel bakımdan yetişkinlere bağımlıdır. Bu tür bir bağımlılık ilişkisi çocuklar için son derece normaldir ve kişilik ile duygusal gelişimde önemli bir rol oynar (Marschark, 1997, Akt. Koç, 2001).

2.2.3.2. Arkadaştan Sağlanan Sosyal Destek

Ailenin yanı sıra sosyal uyumu ve kişilerarası ilişkilerde doyumu etkileyen bir diğer faktör arkadaşlardır. Mahalle arkadaşlıklarından, ilkokul arkadaşlıklarına oradan lise, üniversite ve iş arkadaşlıklarına kadar her yaşta kurulan sosyal etkileşim, bütün bireyler için sosyalleşmenin önemli bir parçasıdır. Arkadaşlık ilişkileri; çocuklara iletişim becerilerini, kültürel değerler ve normları, toplumsal statüler gibi daha sayılabilecek birçok sosyal yapı biçimini kullanıp geliştirebilecekleri imkanlar sağlar. Arkadaşlık ilişkileri, aile içerisinde karşılanamayan önemli bir gereksinim ve sosyal destek kaynağıdır. Belli bir olgunluğa erişemeyen bireyler arkadaş edinmekte zorlanır. Bu bakımdan iyi arkadaşlık ilişkileri olmayan bir kimsenin ruhsal sorunlarının artması muhtemeldir (Yörükoğlu, 1998).

Ergenlik döneminde aileden sağlanan desteğin azaldığı akran ilişkilerinden sağlanan desteğin arttığına dikkat çekerek, bu durumun ergenlik döneminde aile içi çatışmaların artması, arkadaşlık ilişkilerinde ortak ilgi alanlarının ve akran ilişkilerinde

olumlu paylaşımların fazlaşması, arkadaşlık ilişkisi geliştirmenin kişilik gelişiminde gerekli olması nedeniyle açıklanabileceği vurgulanmaktadır (Cheng and Chan, 2004; Akt. Kozaklı, 2006)

Akran grupları, çocukların sosyal becerilerini besler ve kendilerini daha iyi anlamalarına yardım eder. Bireyin sosyal, akademik ve duygusal ödülleri alabilmesi için sosyal beceriler çok önemlidir. Bu beceriler, bireyin kişisel ilişkileri başlatıp sürdürebilmesi için önemli bir araçtır. Sosyal becerilerdeki problemler, hem davranışlardaki eksiklikleri hem de aşırılıkları kapsar. Bu eksiklikler ve aşırılıklar direkt olarak arkadaş kabullenmesi ve popülerlikleri okuldaki uyumsuzlukla ilgilidir (Koç, 2001).

2.2.3.3. Okul Ortamı ve Sosyal Destek

Ergenin aile ortamından sonra en çok vakit geçirdiği sosyal ortam okuldur. Bir çocuk ailesinde öğrendiği sosyal kuralların daha kapsamlı biçimlerini okulda kazanır. Okulda daha önce tanımadığı birçok kişilerle tanışır. Daha önce farkında olmadığı kurallara uymak zorunda kalır. Okulda öğrenciler birkaç kaynaktan destek sağlamaktadırlar. Bunlardan birincisi okulda derslerine çalışması anne babalarının cesaretlendirici desteğidir. Öğretmenler ise öğrencilerle bireysel olarak ilgilenerek ve öğrenciye yardım ederek destek olmaktadır. Bununla birlikte okulda öğrenciler iyi bir şey ortaya çıkarmak için de birbirlerini cesaretlendirmektedirler (Altınbaş, 2002). Öğretmenleriyle ve okul arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kuran öğrenciler ruh sağlığı, akademik başarısı, sosyal ilişkilerde özgüven yönünden daha olumlu ilerlemeler sağlamaktadırlar. Sosyal bütünleşmenin kişinin benlik duygumuna ve duygusal durumuna etkide bulunduğu düşünülmektedir. İnsanlar arasında paylaşılan rol kavramları, kişilerin farklı rollerdeki davranışlarına ilişkin genel beklenti setlerini sağlayan sosyal etkileşime rehberlikte bulunmaya yardımcı olur. Ait olma, güvenlik ve öz değerlilik duygusu kazanırlar. Aynı zamanda diğerleriyle etkileşimde bulunmanın, olumlu duygulanımı arttırdığı, olumsuz duygulanımın süresini ve şiddetini sınırlamaya, duygusal düzenlemeye yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bu pozitif duyguların ve bilişlerin; psikolojik sıkıntıyı azalttıklarından, kişinin kendisiyle ilgilenme motivasyonunu arttırdığı düşünülmektedir ve aynı zamanda bağışıklık sistemini geliştirip güçlendirmede yararlı oldukları kabul edilmektedir (Cassel, 1976; Thoits, 1983; Uchino ve ark., 1996; Wills, 1985; Akt. Annak, 2005). Geniş ağ bağlantılarına

sahip olmak, kişilere çoklu bilgi sağlayarak, yüksek riskli durumları ya da stresi önlemede yardım eder ve sağlık servislerini daha etkin kullanmayla da sağlıkla ilgili davranışlara etkide bulunur (Annak, 2005).

2.2.4. Sosyal Destekle İlgili Yapılan Araştırmalar

Monroe ve ark. (1983) tarafından yapılan çalışmada sosyal destek, yaşam olayları ve ruh sağlığı ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada, üniversite öğrencilerinin yüksek stresli durum olarak algıladıkları, final sınavları döneminde gösterdikleri farklı ruhsal belirtiler ve algıladıkları sosyal destekler incelenmiştir. Araştırma, 167 (47 erkek, 120 kadın) üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Sosyal desteği; anne-baba ile birlikte yaşama, yakın arkadaş sayısı, dini/sosyal bir gruba ait olma, kişisel yetersizlikleri tartışmadaki rahatlık, birlikte olunan insan sayısı, güç durumda başvurulacak kişi sayısı gibi faktörlerle değerlendirmişlerdir. Araştırmada, final sınavı gibi stresli bir dönemdeki sosyal desteğin, öğrencilerin yasadıkları psikiyatrik belirtiler üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal desteği yüksek olan öğrencilerin daha az psikiyatrik belirti yaşadığı, sosyal destekleri daha az olanların sınav dönemlerinde depresif belirtiler gösterdikleri bulunmuştur. Öğrencilerin, sınav stresi altındayken en fazla arkadaş desteğinin stresi azaltıcı etkisinin olduğu, ayrıca stresli yaşam olayları ve bu stresin algılanmasındaki kişisel farklılıklarla depresif belirtiler arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Patrick (1991) aile ve arkadaşlardan sağlanan sosyal desteğin ergenler üzerinde etkileri yönünden aynı olup olmadığını, Afrikalı, Amerikalı, Latin öğrenciler üzerinde araştırılmıştır. Ergenlik döneminde yüksek oranlarda hamilelik görülen semtlerdeki 18 ilköğretim okullarındaki 6.,7.,8. sınıflarda bulunan 792 öğrenci grubu üzerinde araştırma yapılmıştır. Öğrencilere demografik değişkenler, arkadaş ve aileden algılanan sosyal destek, seksüel davranış üzerine bilgi içeren bir anket uygulanmıştır. Ailenin verdiği sosyal destek 6. sınıftan 8.sınıfa kadar aynı kalırken, arkadaştan sağlanan sosyal desteğin sınıf ilerledikçe arttığı, aile ve arkadaşların sağladığı sosyal desteğin etkilerinin Latin öğrenciler üzerinde daha güçlü etkilerinin olduğu ve sosyal desteğin etkisinin seks ve ailevi yaşam koşulları yönünden farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Güçray (1998), tarafından yapılan araştırmada amacı ergenlerde karar verme davranışları, öz-saygı ve problem çözme becerileri algısı arasındaki ilişkileri incelemek, öz-saygı ve problem çözme becerileri algısının karar verme davranışlarını yordamadaki

katkılarını belirlemektir. Çalışmanın ikinci amacı ise; bazı sosyo-demografik değişkenler açısından karar verme davranışlarında farklılaşma olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla 276 kız, 235 erkek lise öğrencisinden oluşan bir örnekleme Karar Verme Davranışları Ölçeği (Radford ve diğ. 1993), Öz-Saygı Envanteri (Coopersmith, 1967) ve Problem Çözme Envanteri (Heppner,1982) uygulanmıştır. Bulgular; karar verme davranışları ile problem çözme ve öz-saygı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Öz-saygı ve problem çözme becerileri algısının karar verme davranışlarını yordamada anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Diğer önemli bir bulgu da cinsiyet, okul türü, baba mesleği gibi değişkenlerin karar verme davranışları üzerinde etkilerinin anlamlı olmasıdır.

Özlale (1999) tarafından yapılan çalışmada, üniversite öğrencilerinde stresli yaşam olaylarının, sosyal desteğin ve kontrol odağının depresyon düzeylerine olan etkisi farklı kişilik yapılarına göre incelenmiştir. Çalışmaya ODTÜ hazırlık bölümünde okuyan 342 öğrenci alınmıştır. Örnekleme alınan öğrencilere “Beck depresyon envanteri”, “sosyal destek ölçeği”, “kontrol odağı ölçeği” ve üniversite öğrencilerine yönelik “yaşam olayları ölçeği” uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, stresli yaşam olaylarının, sosyal desteğin ve kontrol odağının depresyonu yordadığı, ayrıca stresli yaşam olaylarının ve sosyal destek yokluğunun depresyonu anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Ancak, stres-sosyal destek etkileşiminin, iç kontrol odağı ve dış kontrol odağına sahip insanlar için depresyonu yordamadığı bulunmuştur. Stresli yaşam olaylarının ve sosyal desteğin, birbirinden ve kontrol odağından bağımsız olarak depresyon düzeyini etkilediği bulunmuştur.

Duygun (2003) tarafından yapılan araştırmanın temel amacı, zihinsel engelli ve sağlıklı çocuğa sahip iki anne grubunu tükenmişlik düzeyleri, stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal destek açısından karşılaştırmaktır. Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinden oluşan bir örnekleme Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MBI) nin üç boyutu incelenmiştir. Araştırmada ayrıca stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinin tükenmişlik düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkileri araştırılmıştır. Örneklem 118 zihinsel engelli çocuk annesi ve 121 sağlıklı çocuk annesinden oluşmaktadır. Aşamalı regresyon analizi sonuçlarına göre zihinsel engelli çocuk annelerinde duygusal tükenmişliği yordayan faktörlerin sırasıyla; bilişsel-duygusal faktör, çaresiz yaklaşım ve sosyal destek arama olduğu saptanmıştır. Sağlıklı çocuğa sahip anne grubunda ise duygusal tükenmişliği en iyi yordayan faktörlerin sırasıyla; Çok Yönlü Algılanan

Sosyal Destek Ölçeğinin aile, Stres Belirtileri Ölçeğinin bilişsel-duygusal, Stresle Başa çıkma Tarzı Ölçeğinin boyuneğici yaklaşım, Stres Belirtileri Ölçeğinin fizyolojik belirti ve Stresle Başa çıkma Tarzı Ölçeğinin kendine güvenli yaklaşım faktörlerin olduğuna işaret etmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ilgili yayınlar çerçevesinde tartışılmıştır.

Yıldırım (2004) tarafından yapılan çalışmada sınav kaygısı, gündelik sıkıntılar, sosyal destek ve cinsiyet değişkenlerinin 8-11. sınıf öğrencilerinin depresyon düzeylerini ne derecede yordadığı incelenmiştir. Araştırmaya 257 kız ve 228 erkek olmak üzere toplam 485 öğrenci alınmıştır. Veri toplama araçları olarak, Beck Depresyon Envanteri (BDI), Sınav Kaygısı Envanteri (SKE), Gündelik Sıkıntılar Ölçeği (GSO), Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDO-R) ile araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Öğrenci Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve geniş çevre ile ilgili gündelik sıkıntılar, aile desteği, öğretmen desteği ve cinsiyet değişkenleri depresyonu manidar olarak yordamakta; arkadaş desteği ile öğretim yaşamına ilişkin gündelik sıkıntılar ise yordamamaktadır. Bulgular literatür ışığında tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Karadağ (2007) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarı düzeylerinin aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğe göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek ve bu konuda görüşlerinin ne olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Nicel ve nitel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı bu araştırmanın örneklemini 5.sınıf düzeyindeki seçkisiz olarak belirlenen 305 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama amacıyla algılanan sosyal desteği belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen Aileden, Arkadaştan ve Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Anketi ve anket soruları göz önünde bulundurularak düzenlenen görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlarda; aileden algılanan sosyal desteğe göre akademik yönden başarılı olan öğrencilerin başarısız olanlara göre ailelerinden daha olumlu destek aldıklarını, derslerinde başarılı ya da başarısız olduklarında, ailelerinden her zaman olumlu tepkiler aldıkları, ailelerine kendileriyle ya da okulla ilgili her konuyu anlatabildiklerini, aileleri için önemli olduklarını hissettiklerini ve ailelerinin gerçekten kendileriyle ilgilendiklerini daha fazla ifade ettikleri bulunmuştur. Arkadaşlardan algılanan sosyal destek açısından akademik yönden başarılı olan öğrencilerin başarısız olanlara göre arkadaşlarından daha olumlu destek aldıklarını, arkadaşları tarafından sevildiğini, arkadaşları herhangi bir konuda karar alırken kendisinin düşüncelerini sorduğunu,

arkadaşlarını kendine yakın hissettiklerini, birlikte zaman geçirmekten hoşlandığını, yakın arkadaşlarının olduğunu, sorunları olduğunda arkadaşlarının yardımcı olduğunu, arkadaşları tarafından dışlanmadığını daha fazla ifade ettikleri, akademik çalışmalarında yardım almaktan çok, yardım etmeyi tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerden algılanan sosyal desteğe göre akademik yönden başarılı olan öğrenciler başarısız olanlara göre; öğretmenlerinden daha olumlu destek aldıklarını, öğretmenlerinin kendi düşüncelerine değer verdiklerini, öğretmenin sınıfındaki tüm öğrencilere eşit davrandığını, öğretmenleriyle daha fazla iletişim kurdukları, öğretmenlerinin sınıfta herhangi bir olay olduğunda kendilerini konuşarak uyardığını, daha fazla ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Dülger (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırma ile ergenlerin aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkiyi sınamak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 210 kız, 191 erkek olmak üzere toplam 401 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada ergenlerin algıladıkları sosyal desteğe ilişkin veriler “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği / ASDÖ-R” (Yıldırım, 2004), ergenlerin karar verme davranışlarına ilişkin veriler ise “Ergenlerde Karar Verme Ölçeği / EKVÖ (Çolakkadıoğlu, 2003) ile toplanmıştır. Ergenlerin cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, kardeş sayısı, aile gelir durumu ve algılanan anne-baba tutumlarına ilişkin verilerin toplanması için ise, araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Kişisel Bilgi Formu’ kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile karar verme davranışlarının alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Aileden algılanan sosyal destekle, karar vermenin özsayı ve ihtiyatlı seçicilik alt boyutları arasında pozitif, panik alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki görülmüştür. Arkadaşlardan algılanan sosyal destek alt boyutu ile karar vermenin ihtiyatlı seçicilik boyutu arasında pozitif; sorumluluktan kaçma boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki görülmüştür. Yine öğretmenlerden algılanan sosyal destek ile karar vermede ihtiyatlı seçicilik arasında pozitif; sorumluluktan kaçma arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Ayrıca demografik değişkenlerden cinsiyet; arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve karar vermede özsayı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma alt boyutlarında anlamlı farklılığa neden olmuştur. Algılanan sosyal desteğin ve karar vermenin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği; baba eğitim düzeyi değişkeninin, algılanan sosyal destek açısından anlamlı bir fark yaratmadığı, karar vermede ihtiyatlı seçicilik alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür.

Aileden algılanan sosyal desteğin ve karar vermede ihtiyatlı seçiciliğin kardeş sayısı değişkenine göre değiştiği; ailenin gelir durumunun, algılanan sosyal destek ve karar verme için anlamlı farklılık yaratmadığı görülmüştür. Anne tutum değişkenine göre; aile ve öğretmen alt boyutlarında algılanan sosyal desteğin, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma alt boyutlarında karar vermenin anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Aileden algılanan sosyal destekte ve karar vermede ihtiyatlı seçicilik ile sorumluluktan kaçma alt boyutlarında baba tutumu değişkenine göre anlamlı farklılık görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistiksel teknikler konusunda bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Adana ili Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin karar verme stilleri ve algıladıkları sosyal destek türleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiş olan ilişkisel tarama modeli türünde, betimsel bir araştırmadır.

Araştırmada bağımlı değişkenler karar verme stilleri (Karar Vermede Özsaygı, İhtiyatlı-Seçicilik, Umursamazlık, Panik, Sorumluluktan Kaçma) ve algılanan sosyal destek düzeyleri (Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi, Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi, Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi) iken; bağımsız değişkenler ise algılanan sosyal destek düzeyleri (düşük, orta, yüksek olarak aileden algılanan sosyal destek, düşük, orta, yüksek olarak arkadaştan algılanan sosyal destek, düşük, orta, yüksek olarak öğretmenden algılanan sosyal destek) ve doğum sırasıdır.

3.2. Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Adana ili Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarına devam eden 9. ve 10. sınıf düzeyindeki kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma, Adana'nın Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerden tabaka örneklem oluşturma yöntemiyle oluşturulan örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu oluşturulurken her ilçe merkezinden farklı türde okullar seçkisiz olarak belirlendikten sonra her okulun 9. ve 10. sınıf düzeyindeki öğrenci mevcutlarına göre örneklem grubunu oluşturacak öğrenciler seçkisiz olarak belirlenmiştir.

Karar verme stilleri ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için kullanılan veriler yaşları 15 ile 18 arasında değişen ($X=15,23$) 402'si

kız 374'ü erkek toplam 776 öğrenciden oluşan örneklem grubundan elde edilmiştir. Tablo 1'de araştırma için oluşturulan örneklem grubundaki öğrencilerin okullara ve cinsiyete göre dağılımları sunulmuştur.

Tablo 1

Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımları

OKUL ADI	KIZ	ERKEK	TOPLAM
Dadaloğlu Lisesi	111	88	199
Nurten Yetimoğlu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	19	63	82
Danişment Gazi Anadolu Lisesi	55	42	97
Türk Tekstil Vakfı Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi ve Anadolu Meslek Lisesi	59	30	89
Akif Palalı Anadolu Lisesi	21	15	36
Sofulu Lisesi	43	45	88
Seyhan Rotary Anadolu Lisesi	50	44	94
Hacı Hatice Turgut Lisesi	44	47	91
TOPLAM	402	374	776

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada karar verme stilleri değişkenine ilişkin ölçümler için Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ), algılanan sosyal destek düzeyi değişkenine ilişkin ölçümler için Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) kullanılmış ve bu ölçekler aşağıda tanıtılmıştır.

3.3.1. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (Adolescent Decision Making Questionnaire), Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından karar vermede öz-saygı ve başa çıkma stillerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek iki bölümden ve 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar; Karar Vermede Öz-saygı (Decisional Self Esteem) ve Karar Vermede Başa Çıkma Stilleri (Decisional Coping Patterns)'dir. Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 18 en düşük puan 0'dır. Karar Vermede Öz-Saygı alt

ölçeği Mann'ın Karar Verme Ölçeği (Decision Making Questionnaire)'nden uyarlanmıştır. Ölçek karar verme durumunda bireyin öz-saygı düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bunun için ölçekte karar vermede özsaygıyı belirlemeyi amaçlayan altı madde yer almaktadır. Maddeler; 3 (Benim için her zaman doğru), 2 (Benim için sık sık doğru), 1 (Benim için bazen doğru) ve 0 (Benim için hiçbir zaman doğru değil) şeklinde dört kategoriden biri işaretlenerek yanıtlanmaktadır. Karar vermede öz-saygı alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 18, en düşük puan 0'dır. Puan yüksekliği karar vermede öz-saygının yüksekliğine işaret ederken, düşük puan karar vermede öz-saygı düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. 2., 4. ve 6. maddeye verilen cevaplar ters çevrilmek suretiyle puanlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .61 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin ikinci bölümü karar vermede başa çıkma stillerinden oluşmaktadır. Karar vermede başa çıkma stilleri ihtiyatlı-seçicilik (vigilance), panik (panic), sorumluluktan kaçma (Cop-Out) ve umursamazlık (complacency) alt ölçeklerinden oluşmaktadır. İhtiyatlı-Seçicilik, bireyin karar vermesi gereken durumlarda bir dizi alternatifi dikkatlice araştırması ve alternatiflerin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirmesidir. Panik, bireyin karar vermesi gereken durumlarda yeterli zamanı yoksa kendisini streten ve çatışmadan kurtarmaya yönelik verdiği kararlardır. Umursamazlık, bireyin karar vermesi gereken durumlarda sanki verilecek bir karar yokmuş gibi davranmasıdır. Sorumluluktan Kaçma, bireyin karar vermesi gereken durumlarda karar vermeyi erteleme veya sorumluluğu başkasına yüklemesidir (Friedman ve Mann, 1993 s:188).

Bu alt ölçeklerde de karar vermede öz-saygı alt ölçeğinde olduğu gibi bu alt ölçeklerin her birinde 6 madde vardır. Bu maddeler diğer ölçek gibi yanıtlanmaktadır. Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 18 en düşük puan 0'dır. Puan yüksekliği ilgili karar stilinin kullanıldığına işaret etmektedir. İhtiyatlı-seçicilik için Cronbach alfa .73, panik için .70, sorumluluktan kaçma için .66 ve umursamazlık için .73 olarak bulunmuştur (Harmoni, 1989). Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin uyarlama çalışması Çolakkadioğlu (2003) tarafından yapılmıştır. Araştırma birbirini izleyen iki aşamada ve iki farklı örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışmada 1582, ikinci çalışmada 382 ilköğretim ve lise öğrencisinden oluşan gruplardan veri toplanmıştır. Varimaks dönüştürme yöntemi ile yapılan açıklayıcı faktör analizinde EKVÖ'nün Cronbach alfa katsayısı, öz-saygı, ihtiyatlı-seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma, umursamazlık alt ölçekleri için sırasıyla .79, .78, .77, .65 ve .73; test-tekrar test tutarlılığı ise yine aynı sıraya göre .80, .81, .82, .80 ve .86 olarak bulunmuştur. Beş

faktörlü model için Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmış ve uyum göstergeleri verilerinin, modeli yeterli olarak açıkladığı görülmüştür (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2007).

Çolakkadıoğlu ve Güçray (2007), Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından geliştirilen ve dünya literatüründe 13-15 yaş grubundaki ergenlerin karar verme stillerini belirlemede oldukça sık kullanılan bir ölçek olan “Ergenlerde Karar Verme Ölçeği”nin (EKVÖ) Türkçe’ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmışlardır. Janis ve Mann’ın (1977) Çatışma Kuramı’ndan yola çıkılarak geliştirilmiş olan ölçek, karar vermenin doğal sonucu olan kaygı ile başa çıkma tarzları ve öz saygıyı belirlemeyi amaçlamaktadır. İki aşamada gerçekleştirilen çalışmanın ilk aşamasında 1582, ikinci aşamasında ise 382 ilköğretim ve lise öğrencisinden veri toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, EKVÖ’nün Cronbach alfa katsayısı, öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma, umursamazlık alt ölçekleri için sırasıyla .79, .78, .77, .65 ve .73; test-tekrar-test güvenirliği ise yine aynı sıraya göre .80, .81, .82, .80 ve .86 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, EKVÖ ile ilgili yapılan istatistiksel analizler, EKVÖ’nün ergenlerde karar vermede öz saygı ve karar verme stillerini ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

3.3.1.1. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği’nin Geçerliliği

Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin yapı geçerliliği için faktör analizi, benzer ölçeklerle korelasyonlarını incelemek için ölçüt bağıntılı geçerliliği ele alınmıştır. Varimax dönüştürme sistemiyle yapılan açıklayıcı faktör analizinde EKVÖ’nün orijinalinde olduğu gibi beş faktörden oluştuğu ve 30 maddenin orijinal İngilizce formda yer aldıkları faktörlere yüklendikleri görülmüştür (Çolakkadıoğlu, 2003).

Ölçüt bağıntılı geçerlik için EKVÖ’nün Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ), Çocuklar İçin Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (ÇDSKE) ve Öz-Saygı Envanteri (ÖSE) ile ilişkisi incelenmiştir. EKVÖ’nün uyumlu stilleri ile ÇDÖ arasında negatif yönde, ÖSE ile pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken, ÇDSKE ile ilişki bulunmamıştır. EKVÖ’nün uyumsuz stilleri ile ÇDÖ arasında pozitif yönde, ÖSE ile arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. EKVÖ’nün uyumsuz stillerinden panik ile ÇDSKE arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken diğer uyumsuz karar verme stilleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan istatistiksel analizler,

ölçeğin geçerli ve kullanılabilecek bir ölçek olduğunu göstermektedir (Çolakkadıoğlu, 2003).

3.3.1.2. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Güvenilirliği

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmasında, Türkçe formunun iç tutarlılığını incelemek amacıyla madde-toplam puan korelasyonları ile Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ve ölçeğin zamana karşı kararlılığını sınamak için test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır.

Ölçeğin Türkçe formunda yer alan maddelerin ait oldukları alt ölçeklerle aralarındaki korelasyon katsayıları .29 ila .69 arasında değişmektedir. Croanbach alfa iç tutarlık katsayıları, alt ölçekler için .65 ila .79 arasında olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin iç tutarlığının yeterli olduğunu göstermektedir (Çolakkadıoğlu, 2003). Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları; öz saygı alt ölçeği için .80, ihtiyatlı seçicilik alt ölçeği için .81, panik alt ölçeği için .82, sorumluluktan kaçma alt ölçeği için .80, umursamazlık alt ölçeği için .86 bulunmuştur. Bulgular ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Çolakkadıoğlu, 2003).

3.3.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Araştırmada, örneklem grubuna giren öğrencilerin sosyal destek düzeylerini ölçmek amacıyla Yıldırım (1997) tarafından geliştirilmiş olan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) kullanılmıştır. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin geliştirilme amacı, bireyin sosyal destek sistemi ile işlevselliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmek ve danışanın sosyal destek sistemi içindeki sorunlarıyla başa çıkmasına; varsa sosyal destek sistemi içerisindeki olumsuz öğeleri değiştirmesine ve sistemin gelişmesine yardım etmektir. ASDÖ'nün her bir durum cümlesi, aile, arkadaş, öğretmen alt ölçek boyutlarında cevaplandırılmaktadır. Araştırmada kullanılan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nde her alt ölçeğin altında sütunlar halinde parantez açılmakta ve üçlü derecelendirmeye göre cevaplayıcı 1,2,3 rakamlarından kendisi için en uygun birini parantezin içine yazmaktadır (Yıldırım, 1997).

ASDÖ'deki 26 maddenin 15 tanesi olumlu 11 tanesi ise tersine çevrilmiş cümledir. Olumlu cümlelere verilen tepkiler (rakamlar) olduğu gibi puanlanmaktadır.

Tersine çevrilmiş cümlelerde ise 1=3, 2=2, 3=1 olarak puanlanmaktadır. Sosyal desteğin her alt ölçeğinin altındaki olumlu cümleler puanları sütun halinde toplanarak

“olumlu cümleler puanı” olarak, olumsuz cümleler puanları toplanarak “olumsuz cümleler puanı” kısımlarına ayrı ayrı yazılmaktadır. Her alt ölçeğin olumlu ve olumsuz cümleler puanlarının toplanması ile o alt ölçeğe ilişkin toplam puan elde edilmektedir. Bireyin beş alt ölçekten aldığı puanların toplamı ise Genel Sosyal Destek Puanı olarak kaydedilmektedir. Böylece ASDÖ, altı çeşit puan vermektedir. Puanın yüksekliği o bireyin sosyal destek düzeyinin yüksekliği anlamına gelmektedir (Yıldırım, 1997).

3.3.2.1. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geçerlik Çalışması

ASDÖ’nün geçerliği benzer ölçekler geçerliği yöntemi ile saptanmıştır. Ankara Gazi Çiftliği Lisesi 1. sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenciye ASDÖ ile birlikte Harter’ın (1985) çocuklar ve gençler için geliştirdiği sosyal destek ölçeği uygulanmıştır. Her iki ölçeğin toplam puanları ile alt ölçeklerine ilişkin puanlar arasındaki korelasyon “Pearson Korelasyon Katsayısı” yolu ile bulunmuştur. Her iki ölçeğin toplam puanları arasında .69 korelasyon bulunmuştur. ASDÖ’nün geçerliğine ikinci bir kanıt da ASDÖ’ye ilişkin yapılan faktör analizi sonuçlarının her alt ölçek düzeyinde ve birinci boyutta yüksek çıkmış olması (en düşüğü .509’un üzerinde) ve ayrıca Croanbach Alfa ile hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin güvenirlik katsayısının yüksek çıkması ($r=0.93$) ölçek maddelerinin ölçmek istediği özelliği ölçtüğünü, yani ölçeğin homojen olduğunu göstermektedir. Bu özellikleriyle, ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu söylenebilir (Yıldırım, 1997).

3.3.2.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlik Çalışması

ASDÖ’nün son formu üzerindeki güvenirlik çalışması Ankara Gazi Çiftliği Lisesi 1. sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenciden elde edilen puanlar üzerinde yapılmıştır. ASDÖ likert tipi ölçek olması nedeniyle ölçeğin tümüne ve alt ölçeklerin ilişkin güvenirlik çalışması Croanbach Alfa güvenirlik katsayısı yolu ile yapılmıştır. Çalışma sonucunda Alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin tümü için 0.93; Aile için=0.79; Akraba için=0.76; Arkadaş için=0.74; Öğretmen için=0.75 ve Toplum için =0.80 olarak bulunmuştur (Yıldırım, 1997). Ayrıca Demirtaş (2007), tarafından yapılan ASDÖ’nün güvenirlik çalışması sonucu ölçeğin Croanbach Alfa güvenirlik katsayısı “Aile” alt ölçeği için 0.90; “Arkadaş” alt ölçeği için 0.88; “Öğretmen” alt ölçeği için ise 0.88 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama işlemi sınıf ortamında gruplar halinde gerçekleştirilmiştir. Ölçekler, çalışma grubuna alınan okullarda, okul idaresi ve okul psikolojik danışmanından alınan randevularla belirlenen ders saatlerinde öğrencilere sınıf ortamında toplu bir biçimde uygulanmıştır. Bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilen uygulamalar yaklaşık her bir grup için 20-25 dakika kadar sürmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümülenmesi bilgisayarda, istatistik paket programlarından SPSS'in 11.5 sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin doğum sırasına göre karar verme stillerinin nasıl farklılaştığını incelemek amacıyla öğrencilerin kardeş sıralarına bakılarak ilk, ortanca ve son çocuk oluşlarına göre üç grup oluşturulmuştur. Daha sonra doğum sırasına göre karar verme stillerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Tek Faktörlü Manova uygulaması varsayımlar karşılanamadığı için kullanılamamıştır. Bunun yerine non-parametrik bir test olan Kruskal-Wallis H-Testi kullanılmıştır. Fark bulunan alt ölçek puanlarındaki farkın yönünü belirlemek amacıyla da ilgili alt ölçeğe ilişkin Tek Faktörlü Anova kullanılarak post-hoc test olan Scheffe testi incelenmiştir.

Öğrencilerin doğum sırasına göre algıladıkları sosyal destek düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla öğrencilerin kardeş sıralarına bakılarak ilk, ortanca ve son çocuk oluşlarına göre üç grup oluşturulmuştur. Bu gruplar oluşturulurken kardeş sırasına göre bulunan aritmetik ortalama değerinin bir standart sapma üstü ve bir standart sapma altındaki değerler alınarak üç ayrı grup oluşturulmuştur. Daha sonra doğum sırasına göre algıladıkları sosyal destek düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla tek faktörlü MANOVA uygulanmıştır.

Öğrencilerin karar verme stilleri ile algıladıkları sosyal destek düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla öğrencilerin ASDÖ'nün her bir altölçeğinden aldıkları puanlarının ortalamalarının bir standart sapma üzerinde ve bir standart sapma altında puan alan öğrenciler ayrılarak üç ayrı grup oluşturulmuştur. Böylece ASDÖ'nün Aileden Algılanan Sosyal Destek, Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Alt ölçeklerinin her birinden düşük, orta ve yüksek düzeyde puan alan üçer ayrı grup oluşturulmuştur. Sonra her bir alt

ölçeğin düşük, orta ve yüksek düzeyde oluşuna göre karar verme stilleri puanlarının farklılaşp farklılaşmadığına bakmak için üç ayrı tek faktörlü MANOVA analizi gerçekleştirilmiştir.

Sonuçların yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

3.5.1. Kruskal Wallis H-Testi Tekniğine İlişkin Açıklamalar

Kruskal Wallis H-Testi tekniği, ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalamasının birbirlerinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test eder. Analizde k tane örneklemin bir bağımlı değişkene ait puanları karşılaştırılır. Non-parametrik bir test olan Kruskal-Wallis H-Testi tekniği sayesinde dağılımın homojen olmadığı öğrencilerin doğum sırasına göre karar verme stilleri arasındaki farkı bulmak amaçlanmıştır.

3.5.2. Tek Faktörlü Anova Tekniğine İlişkin Açıklamalar

Tek faktörlü varyans analizi, ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek üzere uygulanır.

Bu tekniğin varsayımlarına tek tek bakılmıştır. Öncelikle bağımlı değişkene ilişkin en az aralık ölçeğindedir varsayımının karşılandığı görülmüştür. Ardından da normallik varsayımı ve puanları karşılaştırılacak örneklemelerin ilişkisiz olduğu varsayımları karşılanmıştır. Varyansların eşitliği de Levene F testi ile incelenmiştir. Levene F testi sonuçları da anlamlı çıkmadığı için tek faktörlü anova varsayımlarının ilgili araştırma sorusu kapsamında karşılandığı görülmüştür. Tek faktörlü anovanın yanı sıra farkın kaynağını görmek için de Scheffe testi uygulanmıştır.

3.5.3. Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Tekniğine İlişkin Açıklamalar

Çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) bir ya da daha çok faktöre göre oluşan grupların birden fazla bağımlı değişken açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğini sınamak amacıyla kullanılan çok değişkenli bir istatistik tekniktir (Büyüköztürk, 2007).

Bu çalışmada araştırma alt amaçları kapsamında hem karar verme stilleri hem de algılanan sosyal destek ölçeği türleri bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımlı

değişkenlerin alt ölçekleri arasında doğrusal ilişkiler olması nedeniyle MANOVA'nın kullanılmasına karar verilmiştir. MANOVA'nın kullanılmasına ilişkin bazı temel varsayımların karşılanması gerekmektedir. Bu yüzden verilerin çözümlenmesine ve bulguların yorumlanmasına geçilmeden önce bu varsayımların karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir.

Dağılımların tek değişkenli normallik ve çok değişkenli normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığına bakmak için öncelikle aşırı değerler veri setinden çıkarılmıştır. Tek değişkenli aşırı değerler kutu-çizgi grafikleri ile belirlenerek veri setinden çıkarılmıştır. Çok değişkenli aşırı değerler ise Mahalanobis uzaklığı kullanılarak veri setinden çıkarılmıştır. Uygulama sonucunda 23 adet aşırı değer veri setinden çıkarılmıştır. Ardından dağılımın normalliği incelenmiştir. Bu çalışmada ele alınan değişkenler açısından dağılımların normal olup olmadığı çarpıklık ve basıklık katsayıları ile incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının sıfıra yakın oluşu dağılımın normal olduğunu göstermektedir (Tabachnick ve Fidel, 2001). Bu çalışmada ele alınan tüm sürekli değişkenlere ilişkin dağılımların çarpıklık ve basıklık katsayılarının 1'in altında olduğu, dolayısıyla da dağılımların normalliği varsayımının karşılandığı görülmüştür.

MANOVA'nın dayandığı varsayımlardan bir diğeri ise bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusallığıdır. Bu ilişki de saçılma diyagramı incelenerek görülmüştür.

MANOVA'ya özgü iki temel sayıtlı olan varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği ve varyansların homojenliği ise SPSS paket programı tarafından otomatik olarak hesaplanan Box'n M ve Levene'in F testleri incelenerek sınanmıştır. Box'n M testinin çok tutucu olduğunu belirten Tabachnick ve Fidel (2001) hücrelerdeki örneklem büyüklükleri eşit olduğunda Box'n M testinin anlamlılık düzeyinin .001'den büyük olmasının varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği varsayımının karşılanması için yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada gerçekleştirilmiş olan dört ayrı tek faktörlü MANOVA'da SPSS tarafından otomatik olarak hesaplanan Box'n M testlerinin hiçbirinin anlamlılık düzeyinin .001 olmadığı görülmüştür. Böylece varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği varsayımının karşılandığı görülmüştür. Hata varyanslarının homojenliği varsayımı SPSS tarafından otomatik olarak hesaplanan Levene'in F testlerine başvurularak incelenmiştir. F değerlerinin anlamlı olmaması hata varyanslarının homojenliğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Anlamlı olduğunda ise sonuçların daha tutucu bir alfa düzeyinde değerlendirilmesi önerilmektedir.

Araştırmada elde edilen bağımlı değişkenlerin hata varyanslarının bağımsız değişkenler açısından anlamlı şekilde farklılaşmadığı ve dolayısıyla da hata varyanslarının homojenliği sayıtlısının karşılandığı görülmüştür.

Belirtilmiş olan sayıtlıların karşılanmış olması nedeniyle ilgili araştırma sorularına tek faktörlü MANOVA tekniği kullanılarak yanıt aranmıştır. Tek faktörlü MANOVA'nın yanı sıra farkın kaynağını görmek için de Scheffe testi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde lise öğrencilerinin karar verme stilleri, algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve doğum sıraları arasındaki ilişkilere dair bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nden ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları ve ranjları hesaplanarak Tablo 2 ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 2

Öğrencilerin Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Karar Vermede Özsaygı	11.46	3.16	4	18	14
İhtiyatlı-Seçicilik	12.45	4.38	0	18	18
Umursamazlık	4.84	3.87	0	18	18
Panik	7.44	4.34	0	18	18
Sorumluluktan Kaçma	5.39	3.66	0	18	18

Öğrencilerin EKVÖ alt ölçeklerinden aldıkları ortalama, standart sapma, en düşük-en yüksek puan ve ranj puanların sunulduğu Tablo 2 incelendiğinde uyumlu karar verme stili olarak görülen İhtiyatlı-Seçicilik ve karar vermede özsaygı düzeyini ölçen Karar Vermede Özsaygı altölçek puan ortalamalarının uyumsuz karar verme stilleri olarak görülen Umursamazlık, Panik ve Sorumluluktan Kaçma altölçek puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Öğrencilerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Aileden Algılanan Sosyal Destek	53.08	5.26	34	60	26
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	35.28	3.64	25	39	14
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	42.38	6.94	20	51	31

Öğrencilerin ASDÖ alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanların sunulduğu Tablo 3 incelendiğinde Aileden Algılanan Sosyal Destek alt ölçek puan ortalamasının en yüksek, Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek alt ölçek puan ortalamasının ikinci sırada ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek alt ölçek puan ortalamasının ise en düşük olduğu görülmektedir.

4.1. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular

Öğrencilerin aile içinde kaçınıcı çocuk olduklarına dair alınmış olan cevapları arasından ilk (1), orta (2) ve son (3) olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Bu gruplar doğum sırasını oluşturmuştur. Doğum sırasına göre algıladıkları sosyal destek düzeylerine ilişkin öğrencilerin ortalaması, standart sapması, en düşük ve en yüksek puan ile ranjları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	Doğum Sırası	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Aileden Algılanan Sosyal Destek	İlk	53.53	5.20	36	60	24
	Orta	52.75	5.22	34	60	26
	Son	52.82	5.34	34	60	26
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	İlk	35.34	3.58	25	39	14
	Orta	35.41	3.56	26	39	13
	Son	35.11	3.77	25	39	14
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	İlk	42.85	6.73	20	51	31
	Orta	42.38	7.34	20	51	31
	Son	41.86	6.87	20	51	31

Öğrencilerin Aileden, Arkadaştan ve Öğretmenden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerine ilişkin alt ölçek puanlarının ortalama, standart sapma, en yüksek-en düşük puan ve ranjlarına ilişkin puanları Tablo 4’te görülmektedir.

Lise öğrencilerinin doğum sıralarına göre algılanan sosyal destek düzeyi alt ölçeklerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Wilk’s Lambda testi sonuçları, doğum sırası açısından algılanan sosyal destek düzeyi alt ölçek puanları doğrusal kombinasyonlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur (Wilk’s Lambda $\lambda = .953$, $F(6,1542) = .983$, $p = .435$).

Tablo 5

Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Puanlarının ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Doğum Sırası	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	sd	F	p
Aileden Algılanan Sosyal Destek	İlk	301	53.53	5.20	2	1,81	.165
	Orta	200	52.75	5.22			
	Son	275	52.82	5.34			
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	İlk	301	35.34	3.58	2	.46	.630
	Orta	200	35.41	3.56			
	Son	275	35.11	3.77			
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	İlk	301	42.85	6.73	2	1,45	.236
	Orta	200	42.38	7.34			
	Son	275	41.86	6.87			

Doğum sırasına göre algılanan sosyal destek düzeyi alt ölçeklerinin her biri için yapılan tek yönlü anova testi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur. Tablo 5’te görüldüğü gibi, aileden algılanan sosyal destek düzeyi [$F=1,81$; $p>,01$], arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi [$F=.46$; $p>,01$] ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi [$F=1,45$; $p>,01$] puanlarının anlamlı şekilde farklılaşmadığını ortaya koymuştur.

4.2. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği’nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular

Öğrencilerin aile içinde kaçınıcı çocuk olduklarına dair alınmış olan cevapları arasından ilk (1), orta (2) ve son (3) olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Bu gruplar doğum sırasını oluşturmuştur. Doğum sırasına göre karar verme stillerine ilişkin öğrencilerin ortalaması, standart sapması, en düşük ve en yüksek puan ile ranjları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	Doğum Sırası	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Karar Vermede Özsaygı	İlk	11.39	3.10	4	18	14
	Orta	11.26	3.14	4	18	14
	Son	11.67	3.25	4	18	14
İhtiyath-Seçicilik	İlk	12.00	4.33	0	18	18
	Orta	13.14	4.54	0	18	18
	Son	12.45	4.26	0	18	18
Umursamazlık	İlk	5.23	4.15	0	18	18
	Orta	4.34	3,47	0	18	18
	Son	4.78	3,80	0	18	18
Panik	İlk	7.59	4.35	0	18	18
	Orta	7.40	4.31	0	18	18
	Son	7.30	4.38	0	18	18
Sorumluluktan Kaçma	İlk	5.55	3.92	0	18	18
	Orta	5.28	3.49	0	18	18
	Son	5.28	3.50	0	18	18

Doğum sırasına göre gruplanan öğrencilerin Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin her bir alt ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığını görmek amacıyla EKVÖ puanlarına; doğum sırası değişkeni açısından MANOVA varsayımlarını karşılamadığı için Kruskal-Wallis H-Testi uygulanmıştır.

Öğrencilerin doğum sırasına göre karar verme stilleri arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçları karar vermede özsaygı [$X^2=1,86$; $p>,01$], umursamazlık [$X^2=5,10$; $p>,01$], panik [$X^2=5,20$; $p>,01$] ve sorumluluktan kaçma [$X^2=,30$; $p>,01$] puanlarının anlamlı şekilde farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte ihtiyath seçicilik [$X^2=12,76$; $p<,01$] puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya çıkarmıştır.

Tablo 7

Öğrencilerin Doğum Sıralarına Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının Kruskal-Wallis H-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Doğum Sırası	n	$\bar{x}$	Sıra Ort.	Sd	X ²	p
Karar Vermede Özsaygı	İlk	301	11.39	386.41	2	1,86	.394
	Orta	200	11.26	373.63			
	Son	275	11.67	401.61			
İhtiyatlı-Seçicilik	İlk	301	12.00	360.99	2	12,76	.002
	Orta	200	13.14	433.62			
	Son	275	12.45	385.80			
Umursamazlık	İlk	301	5.23	407.54	2	5,10	.078
	Orta	200	4.34	361.65			
	Son	275	4.78	387.19			
Panik	İlk	301	7.59	395.51	2	5,20	.772
	Orta	200	7.40	386.32			
	Son	275	7.30	382.42			
Sorumluluktan Kaçma	İlk	301	5.55	394.00	2	,30	.861
	Orta	200	5.28	384.89			
	Son	275	5.28	385.10			

İhtiyatlı-Seçilik puanlarındaki fark nedeniyle doğum sırasına göre ihtiyatlı-seçicilik karar verme stiline puanlarındaki farklılığın kaynağını bulmak için tek faktörlü anova ve post-hoc Scheffe testi uygulanmıştır. Tek faktörlü anova sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre İhtiyatlı-Seçicilik Karar Verme Stili Puanlarının Tek Faktörlü Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Grular Arası	157.523	2	78.762	4.142	.016	İlk-orta
Grup İçi	14698.311	773	19.015			
Toplam	14855.834	775				

Öğrencilerin doğum sırasına göre ihtiyatlı-seçicilik karar verme stilleri arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla yapılan Tek Faktörlü Anova sonuçları ihtiyatlı-seçicilik [$F=4,142$; $p<,01$] puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya koymuştur. Farklılığın yönüne post-hoc test olan Scheffe testi ile bakılmış ve ortanca çocukların ihtiyatlı seçicilik puanlarının ilk çocukların puanlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.3. Aileden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Düzeyde Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek ölçeği puan ortalamalarının bir standart sapma üstü ve bir standart sapma altı alınarak düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Bu üç gruba göre öğrencilerin karar verme stillerine ilişkin ortalama, standart sapma, en düşük ve en yüksek puan ile ranjları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9

Öğrencilerin Aileden Algıladıkları Sosyal Desteğin Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	Aileden Algılanan Sosyal Destek	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Karar Vermede Özsaygı	Düşük	10.57	3.15	4	18	14
	Orta	11.24	3.01	4	18	14
	Yüksek	12.95	3.20	5	18	13
İhtiyatlı-Seçicilik	Düşük	10.69	4.55	0	18	18
	Orta	12.57	4.20	0	18	18
	Yüksek	13.59	4.36	0	18	18
Umursamazlık	Düşük	5.29	3.43	0	18	18
	Orta	5.00	3.96	0	18	18
	Yüksek	3.91	3.81	0	18	18
Panik	Düşük	8.02	4.31	0	18	18
	Orta	7.61	4.31	0	18	18
	Yüksek	6.37	4.35	0	18	18
Sorumluluktan Kaçma	Düşük	5.71	3.38	0	18	18
	Orta	5.59	3.73	0	18	18
	Yüksek	4.43	3.57	0	18	18

Öğrencilerin karar vermede özsaygı, ihtiyatlı-seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçek puanlarının ortalama, standart sapma, en yüksek-en düşük puan ve ranjlarına ilişkin puanları Tablo 9'da sunulmuştur.

Lise öğrencilerinin aileden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin düşük, orta ve yüksek oluşuna göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği alt ölçeklerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Wilk's Lambda testi sonuçları, aileden algılanan sosyal destek düzeyi açısından ergenlerde karar verme ölçeği alt ölçek puanları doğrusal kombinasyonlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur (Wilk's Lambda $\lambda = .911$, $F(10,1538) = 7,345$, $p = .000$).

Tablo 10

Öğrencilerin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Aileden Algılanan Sosyal Destek	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	sd	F	p
Karar Vermede Özsaygı	Düşük	133	10.57	3.15	2	24,35	.000
	Orta	493	11.24	3.01			
	Yüksek	150	12.95	3.20			
İhtiyatlı-Seçicilik	Düşük	133	10.69	4.55	2	16,62	.000
	Orta	493	12.57	4.20			
	Yüksek	150	13.59	4.36			
Umursamazlık	Düşük	133	5.29	3.43	2	5,74	.003
	Orta	493	5.00	3.96			
	Yüksek	150	3.91	3.81			
Panik	Düşük	133	8.02	4.31	2	6,27	.002
	Orta	493	7.61	4.31			
	Yüksek	150	6.37	4.35			
Sorumluluktan Kaçma	Düşük	133	5.71	3.38	2	6,52	.002
	Orta	493	5.59	3.73			
	Yüksek	150	4.43	3.57			

Aileden algıladıkları sosyal destek düzeyinin düşük, orta ve yüksek oluşuna göre ergenlerde karar verme ölçeği alt ölçeklerinin her biri için yapılan tek yönlü anova testi sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur. Tablo 10'da görüldüğü gibi, karar vermede özsaygı [$F=24,35$; $p<.01$], ihtiyatlı-seçicilik [$F=16,62$; $p<.01$], umursamazlık [$F=5,74$; $p<.01$],

panik [$F=6,27$; $p<,01$] ve sorumluluktan kaçma [$F=6,52$; $p<,01$] puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Anlamlı farkın kaynağını görmek amacıyla post-hoc test olan Scheffe testi uygulanmıştır. Uygulama sonucuna göre aileden algılanan sosyal desteği düzeyi yüksek olan grubun karar vermede özsaygı ve panik alt ölçekleri puanları düşük ve orta olarak algılayan diğer iki gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunurken orta ve düşük olarak algılayan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aynı uygulama sonucuna göre aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeği puanları orta ve düşük olarak algılayan diğer iki gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunurken orta olarak algılayan grup da düşük olarak algılayan gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur. Umursamazlık ve sorumluluktan kaçma alt ölçekleri puan ortalamaları arasında ise aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grubun puan ortalamalarının düşük ve orta olarak algılayan gruptan anlamlı şekilde daha düşük olduğu bulunurken düşük ve orta olarak algılayan gruplarda ise anlamlı fark bulunmamıştır.

4.4. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Düşük, Orta, Yüksek Düzeyde Sahip Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek ölçeği puanları ortalamalarının bir standart sapma üstü ve bir standart sapma altı alınarak düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Bu üç gruba göre öğrencilerin karar verme stillerine ilişkin ortalaması, standart sapması, en düşük ve en yüksek puan ile ranjları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11

Öğrencilerin Arkadaştan Algıladıkları Sosyal Desteğin Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Karar Vermede Özsaygı	Düşük	10,92	2,75	4	17	13
	Orta	11,37	3,20	4	18	14
	Yüksek	12,08	3,26	4	18	14
İhtiyatlı- Seçicilik	Düşük	10,88	4,50	0	18	18
	Orta	12,51	4,26	0	18	18
	Yüksek	13,42	4,32	0	18	18
Umursamazlık	Düşük	5,08	3,57	0	15	15
	Orta	4,78	3,79	0	18	18
	Yüksek	4,83	4,30	0	18	18
Panik	Düşük	7,52	4,15	0	18	18
	Orta	7,39	4,25	0	18	18
	Yüksek	7,51	4,76	0	18	18
Sorumluluktan Kaçma	Düşük	5,75	3,27	0	15	15
	Orta	5,27	3,63	0	18	18
	Yüksek	5,45	4,01	0	18	18

Öğrencilerin karar vermede özsaygı, ihtiyatlı-seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçek puanlarının ortalama, standart sapma, en yüksek-en düşük puan ve ranjlarına ilişkin puanları Tablo 11’de sunulmuştur.

Lise öğrencilerinin arkadaşan algıladıkları sosyal destek düzeylerinin düşük, orta ve yüksek oluşuna göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği alt ölçeklerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Wilk's Lambda testi sonuçları, arkadaşan algılanan sosyal destek düzeyi açısından ergenlerde karar verme ölçeği alt ölçek puanları doğrusal kombinasyonlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur (Wilk's Lambda $\lambda = .960$, $F(10,1538) = 3,147$, $p = .001$).

Tablo 12

Öğrencilerin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	sd	F	p
Karar Vermede Özsaygı	Düşük	124	10.92	2.75	2	5,35	.005
	Orta	481	11.37	3.20			
	Yüksek	171	12.08	3.26			
İhtiyatlı-Seçicilik	Düşük	124	10.88	4.50	2	12,54	.000
	Orta	481	12.51	4.26			
	Yüksek	171	13.42	4.32			
Umursamazlık	Düşük	124	5.08	3.57	2	,30	.742
	Orta	481	4.78	3.79			
	Yüksek	171	4.83	4.30			
Panik	Düşük	124	7.52	4.15	2	,08	.927
	Orta	481	7.39	4.25			
	Yüksek	171	7.51	4.76			
Sorumluluktan Kaçma	Düşük	124	5.75	3.27	2	,88	.416
	Orta	481	5.27	3.63			
	Yüksek	171	5.45	4.01			

Arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeyinin düşük, orta ve yüksek oluşuna göre ergenlerde karar verme ölçeği alt ölçeklerinin her biri için yapılan tek yönlü anova testi sonuçları Tablo 12'de sunulmuştur. Tablo 12'de görüldüğü gibi, karar vermede özsaygı karar vermede özsaygı [$F=5,35$; $p<,01$], ihtiyatlı-seçicilik [$F=12,54$; $p<,01$] alt ölçek puanları anlamlı şekilde farklılık gösterirken; umursamazlık [$F=,30$; $p>,01$], panik

[$F=,08$; $p>,01$], ve sorumluluktan kaçma [$F=,88$; $p>,01$] puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

Anlamlı farklılığın kaynağını görmek amacıyla yapılan post-hoc test olan Scheffe testi uygulanmıştır. Uygulama sonucuna göre arkadaştan algılanan sosyal desteği yüksek olan grubun karar vermede özsaygı alt ölçeği puanları düşük ve orta olarak algılayan diğer iki gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunurken orta olarak algılayan grup da düşük olarak algılayan gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur. Aynı uygulama sonucuna göre arkadaştan algılanan sosyal desteği yüksek ve orta olan grupların ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeği puanları düşük olarak algılayan diğer gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunurken orta ve yüksek olarak algılayan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçekleri puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

4.5. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta ve Yüksek Olan Öğrencilerin Karar Verme Stillerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek ölçeği puanları ortalamalarının bir standart sapma üstü ve bir standart sapma altı alınarak düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Bu üç gruba göre öğrencilerin karar verme stillerine ilişkin ortalaması, standart sapması, en düşük ve en yüksek puan ile ranjları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13

Öğrencilerin Öğretmenden Algıladıkları Sosyal Desteğin Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Puan, En Yüksek Puan ve Ranj Değerleri

	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	$\bar{x}$	Standart Sapma	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ranj
Karar Vermede Özsaygı	Düşük	11.08	3.29	4	18	14
	Orta	11.27	3.01	4	18	14
	Yüksek	12.40	3.36	4	18	14
İhtiyatlı-Seçicilik	Düşük	11.25	4.73	0	18	18
	Orta	12.23	4.21	0	18	18
	Yüksek	14.22	4.08	0	18	18
Umursamazlık	Düşük	4.76	3.61	0	17	17
	Orta	5.01	3.80	0	18	18
	Yüksek	4.35	4.27	0	18	18
Panik	Düşük	7.37	4.50	0	18	18
	Orta	7.48	4.12	0	18	18
	Yüksek	7.39	4.89	0	18	18
Sorumluluktan Kaçma	Düşük	5.49	3.49	0	15	15
	Orta	5.37	3.61	0	18	18
	Yüksek	5.36	4.00	0	18	18

Öğrencilerin karar vermede özsaygı, ihtiyatlı-seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçek puanlarının ortalama, standart sapma, en yüksek-en düşük puan ve ranjlarına ilişkin puanları Tablo 13'te sunulmuştur.

Lise öğrencilerinin öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin düşük, orta ve yüksek oluşuna göre Ergenlerde Karar Verme Ölçeği alt ölçeklerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Wilk's Lambda testi sonuçları, arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi açısından ergenlerde karar verme ölçeği alt ölçek puanları doğrusal kombinasyonlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur (Wilk's Lambda $\lambda = 939$, $F(10,1538) = 4,902$, $p = .000$).

Tablo 14

Öğrencilerin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Düşük, Orta, Yüksek Oluşuna Göre Karar Verme Stilleri Puanlarının ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	sd	F	p
Karar Vermede Özsaygı	Düşük	137	11,08	3,29	2	8,80	.000
	Orta	486	11,27	3,01			
	Yüksek	153	12,40	3,36			
İhtiyatlı-Seçicilik	Düşük	137	11,25	4,73	2	19,08	.000
	Orta	486	12,23	4,21			
	Yüksek	153	14,22	4,08			
Umursamazlık	Düşük	137	4,76	3,61	2	1,73	.179
	Orta	486	5,01	3,80			
	Yüksek	153	4,35	4,27			
Panik	Düşük	137	7,37	4,50	2	,05	.953
	Orta	486	7,48	4,12			
	Yüksek	153	7,39	4,89			
Sorumluluktan Kaçma	Düşük	137	5,49	3,49	2	,07	.937
	Orta	486	5,37	3,61			
	Yüksek	153	5,36	4,00			

Öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyinin düşük, orta ve yüksek oluşuna göre ergenlerde karar verme ölçeği alt ölçeklerinin her biri için yapılan tek yönlü anova testi sonuçları Tablo 14'te sunulmuştur. Tablo 14'te görüldüğü gibi, karar vermede özsaygı karar vermede özsaygı [$F=8,80$; $p<,01$] ve ihtiyatlı-seçicilik [$F=19,08$; $p<,01$] puanları anlamlı şekilde bir farklılık ortaya koyarken; umursamazlık [$F=1,73$; $p>,01$],

panik [$F=,05$; $p>,01$], ve sorumluluktan kaçma [$F=,07$; $p>,01$] puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

Anlamlı farklılığın kaynağını görmek amacıyla yapılan post-hoc test olan Scheffe testi uygulanmıştır. Uygulama sonucuna göre öğretmenlerden algılanan sosyal desteği yüksek olan grubun karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik alt ölçekleri puanları düşük ve orta olarak algılayan diğer iki gruptan anlamlı şekilde daha yüksek bulunurken orta ve düşük olarak algılayan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçekleri puan ortalamaları arasında ise gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde lise öğrencilerinin doğum sırasına göre karar verme stilleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilere dair bulgular tartışılmıştır.

5.1. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farklılık

Bu araştırmada lise öğrencilerinin doğum sıralarına göre aileden, arkadaşan ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Literatürde bu iki değişkene yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Literatüre bakıldığında doğum sırasına yönelik bir araştırma olmamakla birlikte kardeş sayısına yönelik araştırmalar mevcuttur. Doğum sırasında da ortanca ve son çocuk olma durumu ile kardeş sayısının artması arasında benzer bulgulara rastlanabileceği düşünülmektedir. Şencan (2009) tarafından yapılan çalışmada iki kardeş olan öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri dört ya da daha fazla kardeş olanlardan yüksek bulunmuştur. Benzer bulgulara Elbir (2000) ve Kahriman (2002) tarafından yapılan araştırmalarda da rastlanmaktadır. Dülger (2009) tarafından yapılan araştırmada da aileden algılanan sosyal desteğin ve karar vermede ihtiyatlı seçiciliğin kardeş sayısı değişkenine göre değiştiği görülmüştür. Bu sonuç, ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocuklara harcanan zamanın, gösterilen sabrın ve özenin, verilen desteğin daha fazla sayıda çocuk tarafından paylaşıyor olması sebebiyle dört ya da daha fazla sayıda kardeşe sahip olan ergenlerin diğerlerinden daha düşük düzeyde sosyal destek görüyor ve algılıyor olabileceği yönünde yorumlanabilir.

Malecki ve Elliott (1999) tarafından yapılan araştırmada benzer şekilde ergenlerin yaşları arttıkça algılanan sosyal destek düzeylerinin düştüğü bulunmuştur. Kenny (1990) tarafından yapılan araştırmada ise bu bulgunun aksine üniversite birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri arasında aile desteği algısı arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bayram (1999) tarafından yapılan araştırmada bir grup gençte ruhsal belirti ile sosyal destek ilişkisi konulu araştırmasında algılanan aile ve arkadaş desteğinin 18 yaş ve üzeri kişilerde en yüksek düzeyde iken 14 yaş ve daha küçük çocuklarda algılanan aile ve arkadaş desteğinin düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Bu da diğer bulgulardan farklı bir bulgudur. Yaşın artması ile ilk çocuk olma arasında ilişki kurulacak olursa Kenny (1990) tarafından bulunan sonuçlar ile bu araştırma arasındaki sonuçlar arasında benzerlik kurulabilir.

5.2. Öğrencilerin Doğum Sırası ile Ergenlerde Karar Verme Stilleri Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farklılık

Bu araştırmada öğrencilerin doğum sıralarına göre karar vermede özsaygı, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçeklerinin aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunurken ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeği aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. İhtiyatlı-seçicilik puanları arasındaki farkın kaynağına bakıldığında ise ortanca çocukların puanlarının ilk çocukların puanlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde doğum sırası ve karar verme değişkenlerini içeren araştırmalara rastlanmamıştır.

Aile büyüklüğü de karar vermeyi etkileyebilecek faktörlerden biridir. Doğum sırası ile benzerlik kurulabilecek bir özellik olabileceği düşünülebilir. Buna örnek olarak Waters ve Stinnett (1971), geniş ailelerde daha fazla ebeveyn otoritesinin olduğunu bulmuştur. Küçük ailelerde ergenlerin kararlara daha fazla katılabilme imkânı vardır. Küçük ailelerdeki ebeveyn, çocukları ile daha fazla zaman geçirebilmekte, maddi yönden onlara daha iyi destek olabilmekte ve kararlarını daha iyi düşünerek verebilmektedir. Dolayısıyla küçük ailelerdeki ergenlerin aile kararlarına katılma imkânlarının daha fazla olacağı, böylece karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri öne sürülebilir (Akt. Brown ve Mann, 1990). Brown ve Mann'ın yaptıkları araştırma sonuçları bu hipotezi desteklememiş, küçük aileye mensup ergenlerle geniş aileye mensup ergenlerin karar verme yeterliliği açısından birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadıkları görülmüştür.

Gazda (1989) yaptığı araştırmada, karar verme becerilerinin yaş artıkça olumlu yönde geliştiği bulgusuna ulaşmıştır. Ergenlik dönemi ve yetişkinlik dönemine geçildiğinde verilen kararlar, bilişsel gelişime paralel olarak daha mantıklı ve etkin karar verme stilleri kullanılarak verilmektedir. Benzer şekilde Mann ve arkadaşları (1989), yaşça daha büyük ergenlerin karar verme konusunda genç ergenlere göre kendilerine daha fazla güvendiklerini ve daha ihtiyatlı olduklarını bildirmiştir. Yaş ile doğum sırası arasında benzerlik kurulabileceği düşünülmekle birlikte ortanca çocukların

ihtiyatlı-seçicilik karar verme stili açısından ilk çocuklardan anlamlı derecede yüksek puan alması literatüre ters bir bulgu olmuştur.

5.3. Öğrencilerin Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği İle Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farklılık

Araştırma sonucunda, aileden algılanan sosyal desteğin düşük, orta, yüksek oluşuna göre karar vermede özsaygı, ihtiyatlı-seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçeklerinin aritmetik ortalamaları puanları arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Karar vermede özsaygı ve panik alt ölçeklerindeki aritmetik ortalama puanları aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grupta diğer gruplardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. İhtiyatlı-seçicilik alt ölçeğindeki aritmetik ortalama puanları arasında ise aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan gruptan düşük olan gruba doğru sıralanan bir fark bulunmuştur. Umursamazlık ve sorumluluktan kaçma alt ölçeklerindeki aritmetik ortalama puanları aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grupta diğer gruplardan anlamlı şekilde düşük bulunmuştur.

Literatürde aileden algılanan sosyal destek ve karar verme stillerine ilişkin araştırmalar mevcuttur. Dölger (2009) tarafından yapılan araştırma sonucunda da ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile karar verme davranışlarının alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aileden algılanan sosyal destekle, karar vermenin özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik alt boyutları arasında pozitif, panik alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki görölmüştür. Panik alt boyutu açısından iki araştırma arasındaki bulgular ters düşmekle birlikte diğer değişkenler açısından bulgular aynıdır. Panik alt ölçeğinin aileden algılanan destekle artması aileye karşı duyulan sorumluluk ya da ailenin duygusal baskısından kaynaklı olabilir. Bu nedenle kuramsal açıdan şaşırtıcı bir bulgu olmadığı düşünölebilir. Güçray (1998) tarafından yapılan araştırma sonucunda algılanan sosyal destek ve atılganlık değişkenlerinin uyumsuz karar verme stilleri ile negatif yönde ilişkisi olduğu bulunurken uyumsal seçicilik stili ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine bu araştırma ile aileden algılanan sosyal desteğin karar verme davranış biçimlerinin belirlenmesinde önemli olduğu, uyumlu karar verme biçimi olan seçicilik üzerinde hem aileden algılanan sosyal

desteğin hem de atılganlık düzeyinin anlamlı düzeyde bir etki oluşturduğu bulunmuştur. Bu sonuçta yine araştırma bulguları ile tutarlıdır.

Ergenin karar verme becerilerinin gelişmesi açısından aile değişkenine ilişkin pek çok araştırma yapılmıştır. Örneğin aile yapısı, ergenin kişisel kararlarda yer almasında anlamlı bir etkiye sahiptir. Aile dinamikleri ergenin aile kararlarına katılımında önemli bir etkiye sahiptir. Brown ve Mann (1988), aile kararlarına ebeveynin düşük veya eşit olmayan düzeyde katılımının ergenin de bu kararlara düşük düzeyde katılımı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca çatışma ve zayıf bağlılık özelliği gösteren ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak aile yapı ve fonksiyonundaki bozulmaların ergenin karar verme yeterliliğinin gelişimini engellediği söylenebilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989).

5.4. Öğrencilerin Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği İle Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farklılık

Araştırma sonucunda, arkadaştan algılanan sosyal desteğin düşük, orta, yüksek oluşuna göre karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeklerinin aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı fark olduğu bulunurken umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçeklerinin aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Karar vermede özsaygı alt ölçeğindeki aritmetik ortalama puanları arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grupta diğer gruplardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. İhtiyatlı-seçicilik alt ölçeğindeki aritmetik ortalama puanları arasında ise arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek ve orta olan grupta anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Literatürde de arkadaştan algılanan sosyal destek ve karar verme stillerine ilişkin araştırmalar mevcuttur. Dülger (2009) tarafından yapılan araştırmada da arkadaşlardan algılanan sosyal destek alt boyutu ile karar vermenin ihtiyatlı seçicilik boyutu arasında pozitif; sorumluluktan kaçma boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki görülmüştür. İhtiyatlı-seçicilik alt ölçeği açısından benzer bulgular olduğu görülmektedir.

Güçray (1998) tarafından yapılan araştırma sonucunda uyumsuz karar verme stilleri üzerinde atılganlıktan çok aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin etkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgunun araştırma bulguları ile çeliştiği ifade dileyebilir.

Ünüvar (2003) tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyinin benlik saygısı ve problem çözme becerileri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmada ergenlerin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça problem çözme becerilerinin de arttığı bulunmuştur. Problem çözme ve karar verme arasında kuramsal olarak kurulan yakın ilişki nedeniyle bu bulgu ile araştırma bulguları arasında benzerlikler kurulabilir. Uyumlu karar verme stillerinin de algılanan sosyal destek düzeyleri ile pozitif ilişkisini gösteren araştırmalarla tutarlı sonuçların olduğu görülmektedir.

Young ve Ferguson (1979), ergenlerin ahlaki, bilgiye dayalı ve sosyal kararlarda danıştıkları referans gruplarını belirlemek üzere yaptıkları bir araştırmada, ergenlerin ebeveyn, aile dışındaki yetişkinler ve arkadaşlar olmak üzere üç temel kaynağa başvurduklarını belirlemiştir. Bednar ve Fisher (2003) tarafından yapılan araştırmada da ergenlerin karar verme davranışı ve ebeveynlik stili arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerinin stili ne olursa olsun ergenlerin sosyal içerikli kararlarda arkadaşlarına başvurduklarını ortaya koymuşlardır. Bu araştırma sonuçlarında da arkadaştan algılanan desteğin önemi görülmüştür.

5.5. Öğrencilerin Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği İle Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farklılık

Araştırma sonucunda, öğretmenden algılanan sosyal desteğin düşük, orta, yüksek oluşuna göre karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeklerinin aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı fark olduğu bulunurken umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma alt ölçeklerinin aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik alt ölçeklerindeki aritmetik ortalama puanları öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan grupta diğer gruplardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Literatürde de arkadaştan algılanan sosyal destek ve karar verme stillerine ilişkin araştırmalar mevcuttur. Dülger (2009) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerden algılanan sosyal destek ile karar vermede ihtiyatlı seçicilik arasında pozitif, sorumluluktan kaçma arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulgu da araştırma sonuçlarıyla benzerdir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonuçlarının genel değerlendirilmesi yapılmış ve gerek daha sonra yapılacak araştırmalara gerekse uygulamalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışma lise öğrencilerinin aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve karar verme stilleri arasındaki fark ile doğum sırasına göre aileden algılanan sosyal destek ve karar verme stilleri arasındaki farkın incelendiği betimsel tarama modeli türünde bir araştırmadır.

Araştırma sonuçları genel olarak özetlenecek olursa doğum sırasına göre algılanan sosyal destek ölçeği düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Doğum sırasına göre karar verme stillerinde ise ihtiyatlı-seçicilik karar verme stili anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Ortanca çocuk grubunun ihtiyatlı-seçicilik karar verme stili puanlarının anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek ölçeği puanlarının düşük, orta, yüksek oluşuna göre de karar verme stillerinde anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Aileden algılanan sosyal destek alt ölçeği puanı yüksek olan grubun karar vermede özsaygı ve panik puanları diğer gruplardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Aileden algılanan sosyal destek alt ölçeği puanı yüksek olan grubun ihtiyatlı-seçicilik puanları en yüksek, orta olan grubun puanları orta, düşük olan grubunki ise en düşük olarak bulunmuştur. Aileden algılanan sosyal destek alt ölçeğinin puanlarının yüksek olduğu grupta umursamazlık ve sorumluluktan kaçma karar verme stilleri puanlarının diğer gruplara göre anlamlı şekilde düşük olduğu bulunmuştur. Arkadaştan algılanan sosyal destek alt ölçeği puanlarına göre karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik stillerinde anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Arkadaştan algılanan sosyal destek alt ölçeği puanı yüksek olan grubun karar vermede özsaygı stili puanları en yüksek, orta olan grubun puanları orta, düşük olan grubunki ise en düşük olarak bulunmuştur. Arkadaştan algılanan sosyal destek alt ölçeği puanı yüksek ve orta olan grubun ihtiyatlı-seçicilik stili puanları düşük olan grubun puanlarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Öğretmenden algılanan sosyal destek alt ölçeği puanlarına göre karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik

stilllerinde anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Öğretmenden algılanan sosyal destek alt ölçeği puanı yüksek ve orta olan grubun karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı-seçicilik stili puanları düşük olan grubun puanlarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamacılara Yönelik Öneriler

Araştırma sonuçlarına incelendiğinde lise öğrencilerinin karar verme stillerinin aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre farklılaştığı görülmektedir. Yapılan araştırma ile doğum sırasına göre algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında fark olmadığı görülürken ortanca çocukların da ihtiyatlı-seçici karar verme stilini kullandığı bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek türlerinin bireyin doğum sırasına bakmaksızın önemli olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçları lise öğrencilerini kapsayan sonuçlar içermekle birlikte ilköğretim ve okul öncesi öğrencilerini de kapsayacak uygulamalar planlamasını da mümkün kılmaktadır. Bu sonuçtan hareketle uygulamacılar için şu öneriler sunulabilir:

- 1) Araştırma sonuçlarına göre uygulamaları üç boyutta planlamak mümkündür. İlk olarak ailelere yönelik uygulamalar söz konusu olabilir. Okul psikolojik danışmanları tarafından ailelerle birlikte yapılacak çalışmaların başında bilgilendirme amaçlı seminerler gelmektedir. Uygulamacılara bu seminerlerden birisinde karar verme stilleri ve karar verme becerilerinin geliştirilmesi konusunun seçilmesi önerilebilir. Bu seminerler okul öncesinden itibaren tüm yaş gruplarındaki velilere yönelik olarak planlanabilir. Karar verme becerilerinin öğrenilmesinde ailenin bir laboratuvar görevi görmesi nedeniyle ebeveynlerin bu konuda kendilerini yenilemeleri açısından bu bilgilendirme seminerlerinin faydalı olabileceği düşünülebilir. Yine aynı sebeple özellikle okul öncesi öğrenci grupları ile çalışan psikolojik danışmanların bu gruptaki öğrenci velilerine yönelik karar verme becerilerinin öğretildiği bir grup eğitimi planlanabilir. Erken dönemde velilerin bu konuda bilgi sahibi olarak beceri kazanabilmesinin öğrencilerin karar verme yaşantılarını daha erken dönemde şekillendirmesi açısından önemli görülmektedir.

- 2) Uygulamaların planlanabileceği ikinci grubu öğrenciler oluşturabilir. Bu kapsamda karar verme stilleri ve uyumlu karar verme stillerinin öğretilmesine dayalı sınıf ve grup rehberlik etkinlikleri ile seminerler planlanabilir. Bu çalışmalar ilköğretim ikinci kademe ve lise öğrencilerine yönelik olarak planlanabilir. Öğrencilerin karar verme becerilerinin artırılması için karar verme konusunda geliştirilmiş paket programlardan faydalanılabilir ya da yeni programlar geliştirilebilir. Grup ve sınıf etkinliklerinin, öğrencilerin birbirlerine geribildirim vermelerini sağlaması nedeniyle arkadaştan algılanan sosyal destek açısından da öğrencilere yararlı olabileceği düşünülebilir. Bunların yanı sıra yine öğrencilere karar verme stillerini belirlemeye dayalı ölçekler uygulanarak karar verme stilleri açısından kendilerini tanımlarına yardımcı olunabilir.
- 3) Uygulamaların planlanabileceği üçüncü grubu ise öğretmenler oluşturabilir. Öğretmenlerle de karar verme stilleri ve uyumlu karar verme stilleri başlıklı bir toplantı konusu belirlenebilir. Aynı zamanda öğretmenlerin önemli bir sosyal destek kaynağı olmaları nedeniyle öğrencilere uyumlu karar verme stillerinin kazandırılmasında olumlu model olmaları açısından da uyumlu karar verme stilleri konusunda bilgilendirme amaçlı toplantının faydalı olabileceği düşünülebilir. Özellikle ikinci kademe ve lise düzeyindeki sınıf rehber öğretmenleri ile karar verme stillerinin belirlenmesine yönelik ölçeklerin kullanımı ve sonuçların öğrencilerle paylaşımı konularında konsültasyonlar yapılabilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Uygulamada lise 9 ve 10.sınıf düzeyindeki öğrenciler örneklem grubunu oluşturmuştur. EKVÖ 13-15 yaş arasında çoğunlukla kullanılan bir ölçek olduğu için 8.sınıf düzeyindeki öğrencilerin de dahil edildiği bir örneklemde de uygulama yapılabilir.
2. Uygulama farklı lise türlerinde yapılmış olmakla birlikte lise türleri arasında farklılık olup olmadığına bakılmamıştır. Bu farka yönelik bir araştırma da yapılabilir.
3. Doğum sırası, algılanan ebeveyn tutumu ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar desenlenebilir.

4. Algılanan sosyal destek düzeyinin yaşa bağlı olarak düştüğü ya da değişmediğine dayalı olarak bulunan farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bu nedenle bu değişkenler açısından yeni araştırmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2000). *Karar verme ve problem çözme*. (Çev: N. Kalaycı. Edit: M.T. Atay), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akın, Y.D. ve Ceyhan, E. (2005). Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri açısından kendini kabul düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 69-87.
- Altay, M. (2007). *Okul yöneticilerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile çok boyutlu algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eskişehir.
- Alver, B. (2003). *Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların empatik becerileri, karar stratejileri ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Annak, B. B. (2005). *Sosyal destek, sosyal ağ, yaşam kalitesi ve yaşam doyumu: duygudurum ve anksiyete bozukluğu tanısı alan kişiler ve düzenli hemodiyaliz tedavisi gören hastalar açısından bir karşılaştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Arıcı M. (2005). *Yatılı ve ailesi ile kalan lise öğrencilerinin atılmanlık, sosyal destek ve başarılarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Atkinson, R.L. Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bern, D.J. ve Nolen- Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş*. (Çeviren: Yavuz Alagon), Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Avşaroğlu, S. (2007). *Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ayköse, N. (2006). *Bir özel okulda okuyan ilköğretim II. kademe öğrencilerinin öğrenilmişlik çaresizlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. (1.bs.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2006). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin sınav kaygıları ve karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 45, 7 – 35.

- Bayram, D. (1999). *Bir grup gençte ruhsal belirti ile sosyal destek ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bednar, E. D. ve Fisher, T.D. (2003). Peer referencing in adolescent decision making as a function of perceived parenting style. *Journal of Adolescence*, 38, 607–621.
- Brown, J.E. ve Mann L. (1991). Decision- making competence and self-esteem: A comparision of parents and adolescent. *Journal of Adolescence*, 14, 363-371.
- Budak, B. (1999). *Lise ğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Büyüköztürk, ř. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum* (8. Bs.), Ankara: Pagem A Yayıncılık.
- Can, . (2009). *niversite ğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve karar verme stillerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Candangil zcan, S. (2005). *Denetim odakları farklı lise ğrencilerinin bazı kişisel, sosyal ve ailesel özelliklerine göre karar vermede özsaygı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Cobb, S. (1976). *Social support as a moderator of life stres*. Psychosomatic Medicine, 38, 300-312.
- Cohen, S. ve Pressman, S. (2004). *The stress-buffering hypothesis*. Encyclopedia of Health and Behavior Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cohen, S. ve Wills, T.A. (1985). Stres, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bultening*, 92, 257-310.
- akır, Y. ve Palabıyıkğlu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek, çok boyutlu algılanan sosyal destek lğinin güvenirlik ve geçerlik alışması. *Kriz Dergisi*, 5, 15–24.
- oban, A. E. ve Hamamcı, Z. (2006). Kontrol odakları farklı ergenlerin karar stratejileri açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14, 2, 393–402.

- Çolakkadioğlu, O. (2003). *Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin (Adolescent Decision Making Questionnaire) uyarlama çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çolakkadioğlu, O. (2010). *Çatışma kuramına dayalı olarak geliştirilen karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının ergenlerin karar verme stillerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çolakkadioğlu, O. ve Güçray, S. S. (2007). Ergenlerde karar verme ölçeği'ni türkçe'ye uyarlama çalışması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7 (26), 61-71.
- DeLorenzo, David R. (2000). The relationship of cooperative education exposure to career decision- making self efficacy and career locus of control. *Journal of Cooperative Education*, 35, 10-25.
- Deniz, M. E. (2002). *Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA- baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Duygun, T., Sezgin, N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (52), 37-52.
- Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ekinci, H. ve Ekici, S. (2003). İşletmelerde örgütsel stres yönetim stratejisi olarak sosyal desteğin rolüne ilişkin görgül bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (1), 109-120.
- Elbir, N. (2000). *Lise birinci sınıf öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Eldeleklioğlu, J. (1999). Karar stratejileri ile ana – baba tutumları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2, 7-13.
- Elmacı, F. (2001). *Parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenlerin depresyon ve uyum düzeylerinde sosyal desteğin rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Elsenberg, S., ve Delaney, J. D. (1993). *Psikolojik danışma süreci*. (Çev. Nihal Ören, Mehmet Takkaç), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Erdeğer, N. (2001). *Lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin, benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ersever, H. Ö. (1996). *Karar verme becerileri kazandırma programının ve etkileşim grubu deneyiminin üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gazda, G. M. (1989). *Group counseling: A developmental approach*. Boston: Allyn and Bacon, 490.
- Gelatt, H. B. (1989). Positive uncertainty a new decision-making framework for counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 36, 252-256.
- Gordon C. P. (1996). Adolescent decision making: A broadly based theory and its application to the prevention of early pregnancy. *Journal of Adolescence*, 31, 561-584.
- Gökler, I. (2007). Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği Türkçe Formunun Uyarlama Çalışması: Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14 (2), 90-99.
- Güçray, S. S. (1995). Karar Verme Davranışları Ölçeği'nin (KDÖ) geçerlik ve güvenirliği. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 60-68.
- Güçray, S. (1998). Bazı kişisel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılmanın karar verme stilleri ile ilişkisi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2, 9.
- Kaçar, B. (2008). *Lise öğrencilerinin karar stratejileri ve transaksyonel analiz ego durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kahriman, İ. (2002). *Adölesanlarda aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Karadağ, İ. (2007). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının sosyal destek kaynakları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Kenny Maureen, E. (1990). College seniors' perceptions of parental attachments: The value and stability of family ties. *Journal of College Students Development*, 31, 39-46.
- Kesici, Ş. (2002). *Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerinin psikolojik ihtiyaç örüntüleri ve özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Koç, D. (2001). *İşitme engelli çocukların duygusal ve sosyal uyumları ile benlik imajlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Köse, E. (2006). *Liseli ergenlerde kişilik ve sosyal desteğin yalnızlığa olan etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1992). Karar stratejileri ölçeği; geliştirilmesi ve standardizasyonu. *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lepore, S. J., Evans, G. W. ve Schneider, M. L. (1991). Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (6), 899-909.
- Malecki, C.K. ve Elliott, S.N. (1999). Adolescents ratings of perceived social support and its importance: Validation of the student social support scale. *Psychology in The School*, 36 (6), 473- 483.
- Mann, L., Harmoni, R., Power, C., Beswick, G., ve Ormond, C. (1988). Effectiveness of the GOFER course in decision making for high school students. *Journal of Behavioral Decision Making*, 1, 159-168.
- Mann, L, Harmoni, R. ve Power, P. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence*, 12 (3), 265-278.
- Mann, L., Radford, M., Burnett, P., Ford, S., Bond, M., Leung, K., Nakamura, H., Vaughan, G., ve Yang, K. S. (1998). Cross-culturel differences in self

- reported decision-making style and confidence. *International Journal of Psychology*, 33 (5), 325-335.
- Mason, W. A. (2004). General and specific predictors of behavioral and emotional problems among adolescents. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12 (1), 49-61.
- Mitchell, L. K., ve Krumboltz, Y. D. (1984). Research on human decision making: Implications for career decision making and counseling. In R. W. Lent, & S. D. Brown (Eds), *Handbook of Counseling Psychology*, A Wiley-Interscience Publication. USA.
- Monroe, S.M., Imhoff, D.R., Wise, B.D., ve Haris, J.E. (1983). Prediction of psychological syptoms under high-risk psychosocial circumstances: life events, social support and syptom specificity. *Journal of Abnormal Psychoiogy*, 92(3), 338-350.
- Nelson – Jones. R. (1995). *Danışma psikolojisi kuramları*. (Çev: F. Akkoyun, S. Doğan), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özlale, Y. (1999). *Üniversite öğrencilerindeki depresif semptomatolojinin yordanmasında stresli yaşam olaylarının, sosyal desteğin ve kontrol odağının önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Patrick, F. (1991). Social support from family and friends is not neccessarily the same, *ERIC Publications*.
- Payne, W.J., Bettman, R.J. ve Johnson, J.E. (1993). *The adaptive decision maker*. Cambridge University Pres: Cambridge.
- Phillips, S. D., Pazienza, N. J., ve Walsh, D. J. (1984). Decision-making styles and progress in occupational decision-making. *Journal of Vocational Behavior*, 25, 96-105.
- Scott, S.G. ve Bruce, R.A. (1995). Decision making style: The development and assessment of a new measure. *Educational and Psychological Measurement*, 55, 818-831.
- Scott, D. (2003). Decision making. http://ag.arizona.edu/fcr/fs/nowg/sc_decision.html internet adresinden 13.04.2010 tarihinde edinilmiştir.
- Shiloh, S., Koren S. ve Zakay D. (2001). Individual differences in compensatory decision making style hit and need for closure as correlates of subjective

- decision complexity and difficulty. *Personality and Individual Differences*, 30, (699-710).
- Sorias, O. (1998). Sosyal desteğin değerlendirilmesi II: toplumdan seçilmiş bir örnekleme sosyal ağı yapısal özellikleri ve algılanan destek. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Seminer Dergisi*, 6, 27-40
- Şencan, B. (2009). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Şeyhun, H. (2000). *Karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tabachnick, B. G. ve Fidel, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. New York: Allyn and Bacon.
- Taşdelen, A. (2001). Öğretmen adaylarının bazı psiko-sosyal değişkenlere göre karar verme stilleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 40-52.
- Taylor, S. E. (1995), *Social support: Health psychology*. (3rd Ed.), New York: McGraw Hill, Inc.
- Taysi, E. (2000). *Benlik saygısı, aile ve arkadaşlardan sağlanan sosyal destek, üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Thunholm, P. (2003). *Decision-making style: habit, style or both?*. *Personality and Individual Differences*.
- Tiryaki, M. G. (1997). *Üniversite öğrencilerinin karar verme davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Torun, A. (1995). *Tükenmişlik, aile yapısı ve sosyal destek ilişkileri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uzman, E. (2001). Sosyal destek düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin kimlik statüleri. *Eğitim Araştırmaları*, (15), 110–121.
- Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.

- Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sosyal destek düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 33–39.
- Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (2003). Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 25, s. 224-234.
- Yıldırım, İ. (2004). Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 241–250.
- Yiğit, A. (2005). *Lise öğrencilerinin karar verme davranışlarının bazı değişkenlere göre yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Young, J. W. ve Ferguson, L. R. (1979). Developmental changes through adolescence in the spontaneous nomination of reference groups as a function of decision context. *Journal of Youth and Adolescence*, 8, 239 – 252.
- Yörükoglu, A. (1998). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. (10. Bs.) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zaimoğlu, S., Büyükberber, A. (1992). Adölesanlarda toplumsal destek algısı. *Kuşadası Çocuk ve Ergen Psikiyatri Günlerinde*, Bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Fatma DEVECİ
Doğum Yeri ve Yılı : Adana- 1981
Tel : 5319958331
e-mail : canyolum@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2007-2011: Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
2002-2006: Lisans, Mersin Üniversitesi (1.Sınıf), Çukurova Üniversitesi (2, 3, 4. Sınıf), Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı, Adana.
1995-2000: Lise, Atatürk Anadolu Sağlık Meslek Lisesi (Hazırlık,1,2,3. Sınıflar), Nevşehir.
Süleyman Demirel Sağlık Meslek Lisesi (4.Sınıf), Ankara.

ÇALIŞMA DURUMU

2011- : Yüreğir Rehberlik Araştırma Merkezi Yüreğir /Adana.
2010-2011 : Mehmet Orhun Yaylacı Anadolu Lisesi Ceyhan /Adana.
2006-2010 : Atatürk İ.O. Yumurtalık /Adana.